

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

6 ЛЮТАГА

2004 г.

№ 6/4243

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» праводзіць агульнанацыянальную акцыю па стварэнні кнігі «Наша Перамога». Запрашаем усіх, хто зацікаўлены, да супрацоўніцтва.

Гутарка з народным
мастаком СССР
Міхаілам САВІЦКІМ.

13

Аркадзь Куляшоў

КРЫЛЫ

Спакойнага шчасця
не зычу нікому:
Навошта грывотам
маланка без грому,
Навошта ручай
без пякучае смагі,
Халодная ўвага,
не вартая ўвагі,
Жаданні, што прагныя
крылы згарнулі,
Зязюля без лесу
і лес без зязюлі?

14

стар.

АД «МУЗЫЧНЫХ ДЗЯЦЕЙ»

31 студзеня ў сталічнай Зале камернай музыкі, што на Залатой Горцы, адбыўся унікальны канцэрт. Удзельнічалі ў ім калегі, вучні, вучні вучняў вядомага беларускага флейтыста Сцяпана Сізко. З дня нараджэння гэтага цудоўнага музыканта і педагога, заснавальніка кафедры камернага ансамбля Беларускай акадэміі музыкі, нядаўна споўнілася 80 гадоў. Вядомыя рупліўцы камернага інструментальнага выканальніцтва, спецыялісты-духавікі, яго "музычныя дзеці" ды "музычныя ўнукі" гралі творы ці не ўсіх часоў і народаў: Баха ды Буамарце, Солтана ды Гарэлавай, Вівальдзі ды Альбініні, Фаміна ды Мендэльсона, Чайкоўскага ды Рахманінава, Шастаковіча ды Тактакішвілі... Дарэчы, Атар Тактакішвілі напісаў сваю Санату для флейты і фартэпіяна па просьбе С.Сізко, і наш музыкант быў яе першым выканаўцам.

Творы былі нам прадстаўлены ў тандэме струнных і духавых ансамбляў, салістаў, канцэртмайстраў: на афішы — іменны знаных педагогаў і таленавітай моладзі. Чынны ўдзел у падрыхтоўцы канцэрта памяці свайго бацькі ўзяла канцэртмайстар В.Сізко-Габрыелян. Вяла вечарыну таксама яе актыўная ўдзельніца піяністка І.Галачкіна — знаны педагог камернага ансамбля, вучаніца і калега С.Сізко.

ПАСЛУХАЦЬ «АКВАРЭЛІ»?

Прэм'ера, якую трэба не столькі глядзець, колькі слухаць, адбылася 3 лютага ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. "Акварэлі": Музыка Паззіі ды Паззія Музыкі — назва імпрэзы, падрыхтаванай знаным актёрам-купалаўцам, паўрэатам Дзяржаўных прэмій, заслужаным артыстам Беларусі Віктарам Манаевым ды Мінскім струнным квартэтам. Класіка розных часоў спалучылася ў гэтай праграме: творы В.А.Моцарта, Ё.Гайдна, А.Глазунова, А.Барадзіна, П.Чайкоўскага ды А.Шнітке, паззія Ф.Цютчова, У.Шэкспіра, М.Цвятаевай. (Антрэпрыза Авеніра Вайнштэйна).

С.Б.

На пачатку лютага ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Шчамялёва адкрылася яго выстава "Графіка розных гадоў", якая будзе працаваць да 27 лютага.

Народны мастак Беларусі Леанід Шчамялёў вядомы перш за ўсё як аўтар шматлікіх жывапісных работ у розных жанрах — такіх, як пейзаж, партрэт, нацюрморт, сюжэтная кампазіцыя. Сам мастак лічыць сваю творчую дзейнасць у графіцы дапаможнай, падрыхтоўчай у адносінах да жывапісу. Аднак і колькасць малюнкаў, замалёвак, накідаў, і ярка выражаная індывідуальная манера графічных работ майстра дазваляюць гаварыць аб іх безумоўнай самастойнай каштоўнасці.

Графіка Леаніда Шчамялёва дае магчымасць не толькі прасачыць этапы нараджэння карціны, зазірнуць у інтымны працэс яе стварэння, але і раскрывае яго творчую індывідуальнасць з новага боку. Мастак не расстаецца з рабочымі альбомамі і бланкамі на працягу ўсяго жыцця. Пастаянная фіксацыя жывых уражанняў, ідэй, імгненных назіранняў — стыль працы, вобраз мыслення і, больш таго, вобраз жыцця мастака.

Не маючы на мэце спецыяльна ствараць самастойныя творы ў графіцы, майстар захоўваў і часам выстаўляў удалыя, на яго погляд, работы. Цяперашняй выставай хацелася б пераадолець, так бы мовіць, другасны статус графічнага раздзелу яго творчасці, паказаць гэту грань яго творчасці як незалежную і самакаштоўную.

Экспазіцыя прадстаўляе тэхнічную і жанравую разнастайнасць графікі Леаніда Шчамялёва. Аловак, пяро, пэндзаль, гуаш, туш адлюстравалі фрагменты яркага, поўнага прыгод і падарожжаў жыцця мастака.

Тაცцяна БЕМБЕЛЬ

ШАНОЎНЫЯ ЧЫТАЧЫ!

З новага года максімальна скарачана паступленне "ЛіМа" ў розніцу. Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — падпіска на газету!

Кошт індывідуальнай падпіскі (індэкс — 63856):
на 1 месяц — 2600 рублёў;
на 3 месяцы — 7800 рублёў.

Кошт ведамаснай падпіскі (індэкс — 63857):
на 1 месяц — 4100 рублёў;
на 3 месяцы — 12300 рублёў.

На мінулым тыдні ў Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва" адбылася сустрэча з галоўным рэдактарам агульнарасійскага сацыяльнага часопіса "Откровение" Аляксандрам Пузіным і яго намеснікам Сяргеем Жучковым.

У зацікаўленай гаворцы прынялі ўдзел дырэктар установы Таіса Бондар, намеснікі Уладзімір Саламаха і Павел Вераб'еў, а таксама галоўны рэдактар часопіса "Маладосць" Раіса Баравікова.

На сустрэчы абмеркаваны планы супрацоўніцтва рэдакцый беларускіх выданняў і расійскага часопіса "Откровение".

Фота К. ДРОБАВА

ВЫСТАВЫ

ЗАГАДКАВЫ ПАРТРЭТ КІТАЯ

29 студзеня ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі (вул. К. Маркса, 12) адкрылася выстава "Кітайская сучасная акварэль", на якой экспануюцца работы 50-ці выбітных майстроў гэтага жанру жывапісу з далёкаўсходняй краіны.

На прэзентацыі амбасадар КНР у Беларусі спадар Юй Чжэньці сказаў, што гэтая выстава прысвечана 12-й гадавіне ўсталявання дыпламатычных стасункаў паміж нашымі краінамі і з'яўляецца як бы працягам Дзён Кітая ў Беларусі, якія праходзілі ў верасні-кастрычніку мінулага года. Яна падмацоўвае традыцыйна ўстойлівыя і трывалыя сувязі паміж Кітаем і Беларуссю ў галіне культуры.

Акварэльны жывапіс трапіў у Кітай з Еўропы крыху больш стагоддзя назад і за гэты час зрабіўся вельмі папулярным сярод тамтэйшых мастакоў. У спалучэнні з тэхнікай традыцыйнага нацыянальнага жывапісу атрамантам кітайская акварэль у сваіх знаходках і здабытках сягнула далей заходнееўрапейскіх настаўнікаў. Уласціва нацыянальнаму характару карпатлівасць і ўніклівасць, філасофская абстрагаванасць і сузіральнасць зрабілі нечаканна адкрыццём ў магчымасцях акварэльнага жывапісу, надалі яму новых пошукаў таямнічасці, арыентальнай датклівасці ў адлюстраванні кітайскай рэчаіснасці. Лодкі ў марскім

гіперрэалістычныя прыёмы галандца Ван К'яры.

Але толькі нагадваюць. Жоўта-карычневы, да цаглянага і бурачковага колераў, каларыт надае работам кітайскіх мастакоў настолькі адметны характар, што хутчэй нараджаецца пачуццё першароднасці і непаўторнасці, чым падабенства. Гэтаму спрыяюць вышталцонасць і даведзеная да абсалюту (плюс яшчэ трохкі) тэхніка выканання. І ўсё гэта пакладзена на алтар дыктоўнай задумы. Калі кітаец бярэцца за справу, дык робіць яе адмыслова, на мяжы магчымага — і гэта таксама, відаць, рыса нацыянальнага характару. Акварэлі выставы пацвярджаюць нашыя ўяўленні пра гэты выбітны народ.

На прэзентацыі выставы, якая яшчэ адным бокам люструе нам загадкавае аблічча далёкай, але дружалюбнай краіны, з нашага боку выступілі намеснік міністра культуры Валеры Гедройц і старшыня таварыства "Беларусь — Кітай" паэт Анатоль Вярцінскі.

Распарадкачым на прэзентацыі быў сакратар па культуры кітайскай амбасады, добры сябра "ЛіМа" спадар Чжоу Хао.

Алесь ГАЎРОН
ФОТА К. ДРОБАВА

«БЕЛАРУСЬ МАЯ, ПЕСНЯ МАЯ...»

Песня мая...» Адкрылі і вяла вечарыну старшыня таварыства "Беларусь — Расія", галоўны рэдактар часопіса "Маладосць" Раіса Баравікова. Аб працы над выданнем расказаў яго складальнік паэт Алесь Бадак.

На працягу ўсёй вечарыны ў выкананні навучэнцаў Мінскага педакаледжа № 1 і студэнтаў філалагічных аддзяленняў ВДУ гучалі вершы з кнігі, а таксама са сваімі творамі выступілі паэт Віктар Шніп і кампазітар Эдуард Зарызцікі.

Фота К. ДРОБАВА

У мінулым годзе Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выпусціла ў свет кнігу "Беларусь мая, Песня мая..." У ёй змешчаны творы вядомых паэтаў пра прыгажосць беларускай зямлі, якія не толькі арганічна ўпісваюцца ў "ма-

люнкі родныя і з'явы" на фотаздымках, але і далаўняюць іх па змесце. І такім чынам перад намі бачыцца яркі малюніча-паэтычны партрэт усёй нашай краіны.

27 студзеня ў ДOME дружбы адбылася прэзентацыя кнігі "Беларусь мая,

У ГОНАР ВАСІЛЯ БЫКАВА

У Старых Дарогах у музеі выяўленчага мастацтва, фонд Анатоля Беллага, створана першая на Беларусі зала, прысвечаная вялікаму пісьменніку Васілю Быкаву.

У экспазіцыі размясцілася больш як 200 экспанатаў. Гэта кнігі пісьменніка, выдадзеныя на розных мовах свету. Чатыры прыжыццёвыя алейныя і графічныя партрэты Васіля Уладзіміравіча (мастакі Яўген Ціхановіч і Анатоль Крывенка). Шмат графічных твораў мастакоў Юрыя Герасіменкі, Уладзіміра Немагая, Георгія Паплаўскага, створаных па матывах аповесцей пісьменніка. Ёсць малюнкi, створаныя рукой самога Васіля Быкава: гэта дом, дзе ён нарадзіўся, дом, дзе ён жыў, дзе яго хрысцілі, школа, у якой ён вучыўся. У экспазіцыі прадстаўлена шмат асабістых рэчаў пісьменніка. Гэта ручкі, якімі ён пісаў свае творы, запісная кніжка, дыпломы ўзнагарод, каляндар з асабістага кабінета, уласнымі, тэлефонны даведнік Саюза пісьменнікаў Беларусі з паметкамі Васіля Уладзіміравіча, тэатральныя афішы спектакляў, пастаўленых паводле яго твораў. Вялікую частку экс-

пазіцыі прадстаўляюць фотаздымкі пісьменніка са сваімі сябрамі, калегамі, дзеячамі культуры. Фотаздымкі аформлены ў адмысловых стэндах, вітрынах, пад шклом, а таксама ў

альбомах. Трэба толькі адзначыць, што вялікую частку гэтых экспанатаў перадала ў дар музею жонка пісьменніка. Экспазіцыя, прысвечаная Васілю Быкаву, пастаянна папаўняецца, і мы чакаем ад усіх, хто быў знаёмы з пісьменнікам і нешта захоўвае з кніг, фотаздымкаў і іншых рэчаў у сваім архіве, ах-

вяраваць гэта музею дзеля ўшанавання памяці вялікага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава.

Наш тэлефон: 2-35-66-08.

Анатоль БЕЛЫ

МАГІЛЕЎШЧЫНА

БЯЛЫНІЧЫ

ЛАЎРЭАТЫ МЯСЦОВАЙ УЗНАГАРОДЫ

Тры гады таму Бялыніцкі райвыканкам заснаваў сваю ўзнагароду: дыплом, медаль і прэмію імя славутага земляка, вядомага пейзажыста, акадэміка жывапісу, народнага мастака Беларусі і Расіі В.Бялыніцкага-Бірулі. Яна прысуджаецца тым бялынічанам і мясцовым калектывам, якія зрабілі вялікі ўклад у адраджэнне народных святаў, абрадаў, традыцый і за актыўную творчую дзейнасць.

Першай уладальніцай яе стала мясцовая мастака, выкладчыца дзіцячай раённай школы мастацтваў Ларыса Журавіч. У мінулым годзе дыпломам, медалём і прэміяй імя В.Бялыніцкага-Бірулі быў уганараваны найстарэйшы на Бялыніччыне калектыв мастацкай самадзейнасці — жаночы ансамбль аўтэнтычнага фальклору з вёскі Асавец. У заслугу гэтым жанчынам пастаўлена тое, што яны здолелі адрадыць забыты мясцовы абрад — свята "Піва". І вось недаўна райвыканкам назваў чарговага лаўрэата ўзнагароды. Ім стаў народны вакальны ансамбль Бялыніцкага раённага цэнтра культуры "Славяне".

Гэты калектыв заснавала каля дзесяці гадоў таму яго цяперашні мастак кіраўнік Т.Чайкоўская. Рэпертуар складаюць у асноўным папулярныя песні славянскіх народаў. Ансамбль пастаянна ўдзельнічае ў разнастайных фестывалях і конкурсах, неаднаразова становіцца іх лаўрэатам. Як і папярэднія лаўрэаты гэтай мясцовай ўзнагароды, ансамбль "Славяне" таксама будзе занесены ў кнігу славы Бялыніцкага раёна.

УЛЮБЁНЫЯ Ё ТЭАТР

Пры Машчаницкім сельскім клубе ўжо некалькі гадоў паспяхова дзейнічае дзіцячая ляльчаная тэатральная студыя "Калабок". Яе з ахвотаю, без прынкуі, наведвае вясковае дзятва, каб пазаймацца, паприсутнічаць на рэпетыцыях сваіх аднакласнікаў, сяброў, паглядзець іх пастаноўкі. І вядома ж, пахваляць ці выказаць нейкія заўвагі.

Назменным рэжысёрам-пастаноўшчыкам "Калабка" з'яўляецца яго заснавальніца, мастакі кіраўнік вясковага клуба Клара Здрук.

Юныя машчаницкія тэатралы не толькі ствараюць спектаклі, але сваімі рукамі вырабляюць і лялькі. У рэпертуары вясковага самадзейнага ляльчаннага тэатра каля дзесяці спектакляў-казак, тэатральных мініяцюр на школьную і маладзёжную тэматыку.

Шмат вольнага часу аддаюць тэатру вучанцы мясцовай сярэдняй школы Насця Кушнярова, Ганна Лаўранцова, Мая Бумістрава.

Днямі юныя актёры прапанавалі сваю чарговую прэм'еру — спектакль паводле народнай казкі "Дзедка і рэпка".

ФАНТАЗІЯ, УВАСОБЛЕНАЯ Ё ТВОРЫ

У раённым мастацкім музеі імя В. Бялыніцкага-Бірулі разгорнута выстава твораў дэкаратыўна-ужыткавага мастацтва. У экспазіцыі прадстаўлена больш за паўсотні работ, аўтарамі якіх з'яўляюцца навучэнцы Магілёўскага вучылішча культуры.

Прыцягваюць увагу бацькі "Гэта быў сон" Т. Фаміной і "Без эмоцый" Ю.Зычковай, вышыванкі "Святучны камплект" В.Агеевай, "Зімовыя ўзоры" А.Войтавай, габелены "Сланечнік" А.Міхайлавай, "Калоссе" М.Крываносавай, разьба па дрэве "Рэквіем" А.Ясенкі, "Стары" і "Купалінка" І.Паўлюкова і многія іншыя.

КРЫЧАЎ

КАБ ПОМНІЛІ

Крычаўшчына цягам свайго гістарычнага развіцця зведала нямала як радасных, гэтак і сумных, драматычных падзей. На жаль, далёка не ўсе яны адзначаны мемарыяльнымі знакамі, ушанаваны. А гэта так неабходна і важна! Для таго, каб захавацца пра іх памяць, каб не згубіліся яны ў цёмных вірах стагоддзяў. Без ведання сваёй гісторыі немагчыма адолець і такую небяспечную хваробу, як абывакавец.

Як вядома, пачатак 40-х гадоў XVIII стагоддзя для жыхароў Крычаўшчыны, ці правільней, тадышняга Крычаўскага староства, стаўся перыядам нялёгкага выпрабавання на права звацца і быць вольнымі людзьмі, на мужнасць, міласэрнасць...

Сёлета спаўняецца 260 гадоў перыяду найбольшага ўздыму антыфеадальнага паўстання ў Крычаўскім старостве і пакарэння яго ўдзельнікаў.

З гэтага нагоды ў Крычаве створана грамадская кардынацыйная рада па ўшанаванні памяці паўстанцаў. Выканкам мае намер вырабіць і ўстанавіць у цэнтры горада памятны знак, прысвечаны гэтаму сялянскаму паўстанню 1740—1744 гадоў. У адукацыйных установах Крычавы і раёна праводзіцца мерапрыемства адпаведнай тэматычнай скіраванасці. На старонках мясцовых сродкаў масавай інфармацыі з'явіліся артыкулы, аўтары якіх распавядаюць аб паўстанні, яго героях.

Міхась КАРПЕЧАНКА

У вагоне электрычкі насупраць мяне сядзяць дзве маладыя дзяўчыны, апранутыя ў аднолькавыя блакітна-жоўтыя куртки, чырвоныя дзеда-марозаўскія капялюшы і доўгія з таўшчэзнай падшвай чаравікі-боцікі. Адно, што адрознівае іх, — яны не падобныя тварамі:

моднай літаратуры цягне ванітаваць. Не верыцца, што і аўтар цешыцца ад твора, проста на мутнай хвалі папулярнасці, ён, як адзін з нуварышаў, зарабляе грошы. Тлумачыцца гэта толькі адным: ідэалы і маральныя каштоўнасці ён адсутнуў ад сябе як мага далей, а золь-

чаканых", без усялякіх прычын здзейсненых злачынстваў. Чаго тут здзіўляцца: што маем, тое і спажываем.

Мне здаецца, што аўтары "літаратурных жахаў" па-свойму ненармальныя. Заўважце, свае ідэі яны падоўгу выношваюць, а потым, каб не трапіць з імі ў псіхіятрычную бальніцу, выплескваюць на паперу. Як у тым анекдодзе: "Цяпер ты, Абрам, спі, хай Ісак не спіць".

Каму патрэбна такая літаратура, не бяруся разважаць. Спажываюць, напэўна, могуць быць адзінкі. Але ж хто яны? Даруйце, але, здаецца, нешта мазахісцкае ў іх прысутнічае. З іх здзекуюцца, праводзяць роз-

КАМУ ПАТРЭБНЫ

прычым у адной з іх, на пляскатым носе, паміж ноздрамі, вісіць ланцужок, а над левым брывом — наколка-наклейка аднаго з кельцкіх арнаментаў.

Мяне не столькі здзіўляе татубодзі-артаўская манія дзяўчыны, колькі тое, што яна чытае сарокінскую кнігу "Пір". Вочы дзяўчыны прагна паглянаюць старонку за старонкай, пасля перагортвання якіх яна ўголос выказваецца: "крута", "класна", "клёва"...

Я не вытрымаў, спытаў: "Няўжо так цікава?"

Яна тут жа адрэагавала: "Мужчына, вы, я вижу, нічога не понимаете в модной литературе. Я прямо тащущу от вас..."

"Савелий перекрестился, плюнул на ладони, ухватился за железную рукоять лопаты, крикнул, поднял, пошатнулся и, быстро семеня, с маху задвинул Настю в печь...", "Она забилась на лопате...", "Из Насти потекла моча, вскипела...", "Настю подали на стол к семи вечера..." — А это моя дочь! — Встал с бокалом Саблин. — Рекомендую, господин, Саблина встала, подошла к блюду, воткнула вилкой в левую грудь Насте и стала отрезать...", "Саблина положила грудь на тарелку, подала мужу..." (Цытата з наветы "Настя" Уладзіміра Сарокіна).

Не ведаю, людаедства для некага, можа, і ёсць забавка, толькі не для мяне. Прызнаюся, ад такой

насць нажывы ад гульні з мёртвымі канструкцыямі выцягнуў на паверхню.

«ЧОРНЫ РАМАНТИЗМ»?

Мне здаецца, што калі ўжо чалавеку так хочацца з глузду з'ехаць, дык рабіць гэта трэба "з размахам". Напрыклад, як гэта зрабіў грамадзянін Германіі, які трапіў на лаву падсудных пасля таго, як з'еў чалавека. Зараз пра яго расказваюць амаль што ўсе газеты свету, нават расійскае тэлебачанне знайшло ў сваім эфіры некалькі хвілін, каб распаўсюдзіць такую звышнавіну.

А здаецца, яшчэ зусім нядаўна, у канцы васьмідзесятых — пачатку дзевяностых мінулага стагоддзя, крымінальна-жахліва інфармацыя сачылася мізэрнымі кроплямі са старонак газет, часопісаў і тэлевізійных экраноў. Праўда, за некалькі гадоў гэтыя кропелькі зліліся ў агромністыя мутныя ручаі, якія, разбурылі на сваім шляху не толькі асновы, але і ідэалы з жыццёвымі прынцыпамі. Сёння, як вынік гэтага, замест якаснай прадукцыі з тэлескрынак ліецца мутнае смецце, на паліцах магазінаў красуюцца шматтыражныя расійскія рамачыкі, сюжэты якіх пранізаны крывёю, сексам і наркотыкамі.

А мы яшчэ, калі-нікалі, здзіўляемся, што ў апошні час рэзка падскочыла колькасць так званых "не-

нага роду катаванні, а яны просяць: "Яшчэ, яшчэ..." Выпадак, мне здаецца, клінічны.

Ужо даўно існуе думка, што "літаратура жахаў" асабліва папулярная ў пераломны час. Гэта сапраўды так. Менавіта ў гэты час людзі дакладна бачаць недасканаласць акаляючага іх свету. Яны перастаюць верыць у сілу навукі, перастаюць спадзявацца на лепшае. "Літаратура жахаў" якраз гэта і пацвярджае. "Свет непазнавальны", — кажа яна. Хто з нас не помніць бацьку жанру "хорар" амерыканца Говарда Лаўкрафта, ці таго ж Стывена Кінга. Шмат у чым можна папракнуць сапраўдных майстроў вострасюжэтнай містыкі, але ж пачні іх чытаць, і ты аказваешся ў свеце нязвяданага, ненатуральнага, але цікавага аўтарскага падману. Здзівіўся, як гэта яму ўдалося да такога дадумання.

І ўсё ж, ніякі "чорны романтизм", напэўна, ніколі не зможа замяніць рэалістычныя творы. Менавіта яны даюць чытачу тыя адчуванні, перажыванні, якія некалі ён паспытаў.

Віктар ПАТАПЕНКА

Калі пасля перамогі пад Сталінградам фронт пакаціўся назад, у Беларускай штабе партызанскага руху (БШПР) з'явіліся планы перарэзаць стальныя артэрыі ворага адначасова на ўсіх чыгунках, што звязвалі нямецкія тылы з фронтам. Гэта быў план "рэйкавай вайны", для якой спатрэбіцца вялікая падрыхтоўка: заслаць тоны ўзрыўчаткі, падрыхтаваць інструктараў-мінёраў, радыстаў для кожнай партызанскай брыгады, наладзіць надзейную сувязь з цэнтральным штабам, стварыць і навучыць сотні падрыўных груп. Усю вясну і лета 1943 года па начах транспартныя самалёты пераляталі лініі фронту, знаходзілі па вогнішчах партызанскія лагеры, скідалі патрэбныя грузы і інструктараў на парашутах.

калыхаецца паветра, у недалёкіх вёсках і хутарах звяняць і трэскаюцца шыбы. непаўторнае, страшэннае відовішча!

— Партызанская сімфонія! — усклікнуў Нёманскі. — Паслухайце, браткі. Нам "адгукаюцца" "варашылаўцы" ля Негарэлага. Святлее і ўздрыгае неба і на поўнач і поўдзень ад Стоўбцаў...

чыя вугалёчкі. Трэцяя ракета. Гэта сігнал для мінёраў: хутчэй уцякайце далей ад чыгункі. Хутчэй!

Імчуся з усіх сіп, быццам на крылах пралятаю метраў сто. І тут ззаду пачалося такое, што прымусіла азірнуцца, спыніцца на імгненне — вогненны смерч пачаў раскручвацца на чыгункі. Як у жніўні 1943-га ля Стоўбцаў гайдаліся зямля і паветра, задрыжэлі сцены хат у недалёкіх паселішчах, зазвінелі шыбы ў вокнах. Сяляне ў адной бялізне выскоквалі на вуліцу, трывожна пазіралі ў бок чыгункі, дзе раскручваўся вогненны віхор.

...Наш атрад спешна выйшаў на шашу Шышчыцы — Бабоўня, тут і там чуўся звон піл і стук сякер — падалі векавыя сосны і елкі, перагароджвалі дарогу. Сярод галяў мінёры ставілі міны. Мы ж акупаваліся на ўзлеску: разумелі, што баі будуюць упартыя. Прайшло ў чаканні некалькі дзён. Нам перадалі радасную навіну: на фронце фашысты трапілі ў Бабруйскі "кацёл".

«КАНЦЭРТЫ» НА РЭЙКАХ

■ Для "рэйкавай вайны" лётчыкамі было зроблена 90 самалётавылетаў і дастаўлена 144 тоны розных грузаў. Дайшла чарга атрымліваць патрэбнае і нам. Начальніка штаба атрада імя Чапаева Паўла Жукоўскага, камандзіра атрада Івана Грыба, камісара Ніла Емяльянава выклікалі ў штаб брыгады.

Начальнік штаба брыгады Сільвестр Рабковіч сказаў: — Вашаму атраду даручана заўтра ноччу прыняць груз: раскласці сігнальныя кастры, сабраць парашуты з грузам і прывезці ў штаб брыгады. Засады на навакольных дарогах зробіць атрад імя Шчорса. Схему размяшчэння кастроў падрыхтуе інструктар, ён пойдзе з вамі. Газа ці бензін знойдзецца?

— Для гэтай справы і першачка не пашкадуем, — усміхнуўся Іван Грыб.

Для сустрэчы самалёта ўсё патрэбнае прыцёмкам даставілі на прызначанае месца.

Нарэшце пачуўся гул самалёта. Афіцэр ЦШПР даў ліхтарыкам сігнал. Лётчыкі заўважылі яго і адказалі сваім, умоўным толькі для сённяшняй сустрэчы. Можна запальваць кастры — двайная пераправерка адбылася. Дым паказваў накірунак ветру для трапнага скідвання груза. Самалёт зробіць разварот і парашуты ляцяць уніз. Зноў і зноў разварот — і ўсе парашуты прысямляюцца адзін ля аднаго, амаль побач. Самалёт лёг на зваротны курс. Тут жа гаснуць кастры, чуюцца ляскат калёс, да парашутаў спяшаюцца падводны, партызаны грузяць мяшкі.

Па ўсёй Беларусі ствараліся сотні падрыўных груп. Чапаеўцаў інструктаваў прысланы з-за фронту вопытны мінёр Берднік. Час масавага нападу на чыгункі трымаўся ў сакрэце.

У канцы ліпеня 1943 года партызаны атрымалі загад наблізіцца да чыгункаў. Афіцэры ЦШПР абвясцілі апошні рубеж аперацыі: ноч з другога на трэцяга жніўня 1943 года.

З лясоў і дуброў рушылі народныя мсціўцы (каля 74 тысяч) да чыгункаў. Адны будуць расчышчаць дарогу, знішчаць чыгуначную ахову, другія — мініраваць, трэція — забяспечваць адыход, блакіраваць бліжэйшыя гарнізоны. Кожная брыгада атрымала пэўны ўчастак на пэўнай дарозе. Чапаеўцы (брыгада № 27) накіраваліся да чыгункі на захад ад Стоўбцаў.

...Над гарызонтам апускаецца сонца, цямнее. І ажываюць узлескі: ручайкамі, дзе прыгінаючыся, дзе паўзком, рухаюцца партызаны. Стрэлкі гадзіннікаў набліжаюцца да патрэбнай лічбы. Гучыць стрэл-загад для ўсіх груп. Падхопліваюцца хлопцы і з крыкам "ура-а!" ды аўтаматным агнём кідаюцца ў атаку. Вось яны на дарозе. На момант на захопленым участку наступае цішыня. Праходзіць колькі хвілін, і падрыўнікі скачваюцца з насыпу. А на рэйках застаюцца тлець бікфордавыя шнуры. Яшчэ секунды, і з кожным выбухам падскок-вае ўвышыню вогненны слуп. Дрыжыць зямля, хвалямі

Над гарнізонамі да святання віселі асвятляльныя ракеты, густыя вогненныя сеткі трасіруючых куль то падымаліся ўвысь, то ападалі да самай зямлі. Гітлераўцы не маглі ўцяміць, што робіцца на чыгунках, бо такой вогненнай канады не чулі за два гады акупацыі, а страшны партызанскі смерч бушаваў на чыгунках ад Брэста да Магілёва, ад Гомеля да Віцебска.

Праз некалькі дзён ЦШПР атрымаў дакладныя звесткі: за дзве ночы (3 і 4 жніўня) узарвана 36 тысяч рэек, а да сярэдзіны верасня — 121500, пушчана пад адхон 834 варожыя эшалоны, узарвана 184 чыгуначныя масты і 556 на шашэйных і грунтовых дарогах, 1429 аўтамашын і 392 км тэлефонна-тэлеграфнай сувязі. Перавозкі для варожага групы арміі "Цэнтр" скараціліся на 40 працэнтаў.

3 19 верасня 1943 года да лістапада была праведзена яшчэ адна масавая аперацыя, якая атрымала кодавую назву "Канцэрт". Партызанская "музыка" гучала гэтым разам не толькі ў Беларусі, а і ў Прыбалтыцы, Карэліі, Крыме.

...Наш атрад імя Чапаева разросся так, што яго давалося падзяліць. Утварыўся новы атрад — імя Дунаева. Яне прызначылі памочнікам камісара гэтага атрада.

Трэці этап рэйкавай вайны пачаўся ноччу на 20 чэрвеня 1944 года. Я ўдзельнічаў ва ўсіх трох...

Наш атрад імя Дунаева атрымаў загад узарваць 450 рэек па чыгункі Цімкавічы—Слуцк ля вёскі Ванелевічы. Стаяў атрад у Старыцкім лесе на Капыльшчыне, яго шлях да месца аперацыі праходзіў за тры кіламетры ад раённага гарнізона ў Капылі, дзе заселі каля тысячы ўзброеных да зубоў акупантаў.

На змярканні 19 чэрвеня 1944 года амаль усе байцы выйшлі на заданне; паперадзе разведчыкі, за імі штурмавая група, затым мінёры. Тры гадзіны шпаркай хды. Але раптам — трэск кулямётных і аўтаматных чэргаў. Засада. У адказ ляцяць гранаты. Стрэлліна спыняецца. Мы зноў рухаемся ўперад. Вось і жаданая чыгунка. Разведчыкі падзяляюцца тут жа на дзве групы і бягуць управа і ўлева, ачышчаюць палатно ад патрулёў, падаўляюць агонь дзота. Наступае цішыня. У неба ўзлятае сігнальная ракета: падкладайце, мінёры, зарады. Праз некалькі хвілін загарэецца другая: падпальвайце салетравыя наканечнікі бікфордавых шнуроў. Падпальваю свае два ўзрывальнікі і азіраюся вакол. Справа і злева на кіламетровым участку дарогі тлею-

Са штаба брыгады атрымалі новы загад: зняць міны, расчысціць завалы — чакаўся падыход чырвонаармейцаў. І вось неўзабаве ў нейкі дзень чуюцца:

— Кавалерысты-ы! Чырвонаармейцы-ы!! Па шашы да вёскі, побач з якой былі і мы, набліжаліся коннікі. Гэта былі кавалерысты генерал-лейтэнанта Пліева...

Сабраліся сяляне. Хтосьці вынес дашчаны самаробны стол, на якім з'явіліся хлеб-соль, тое-сёе з яды. Стары дзядок кінуўся ў агарод з рыдлёўкай — у руках бліснула п'яцілітровая бутля. Дзядок асцярожна паставіў яе на стол. Яго бабка несла ядро вады, кубак і... невялікую чарачку.

— Гэта вам, нашы вызваліцелі! — урачыста сказаў дзед. — Спірт, даваенны! Тры гады хаваў...

Усё лета 1944 года на Беларусі бушавалі франтавыя смерчы. Шырокі ачышчальны вал агню дакаціўся трэцяга ліпеня, нарэшце, і да Міншчыны, вызваляючы родную зямлю ад захопнікаў.

Ішоў час. Водгулле франтавых баёў паступова заціхала на беларускай зямлі, супакойваліся параненыя і змушаны акупацыяй паселішчы, лясны і рэкі, ачомваліся ад страху і гора жыхары.

А па вуліцах Мінска паўз разваліны праходзяць ужо калоны народных мсціўцаў, рыхтуючыся да парада. Ён адбыўся 16 ліпеня, у ім удзельнічала трыццаць тысяч партызан, у асноўным Мінскага злучэння, сярод іх крочы і я.

Назаўтра, 17 ліпеня 1944 года, адбылася яшчэ адна важная падзея, але ўжо ў Маскве. Па вуліцах горада пратэпалі, апусціўшы вочы, 57600 гітлераўскіх салдат і генералаў, якія былі захоплены ў палон на тэрыторыі Беларусі партызанамі і чырвонаармейцамі ў час аперацыі "Баграціён".

Многія партызаны ў Мінску, у тым ліку і я, атрымалі ўрадавыя ўзнагароды.

А ў хуткім часе нашы партызанскія злучэнні былі расфарміраваны.

Многія мае баявыя сябры вызвалілі Варшаву, дабівалі фашыстаў на вуліцах Берліна. Я ж са зброяй у руках дайшоў да Вены. А ўвосень 1945 года я вярнуўся дадому. І адразу ж трапіў у школу вучыць перароскаў вайны...

Васіль ГУРСКІ,
былы партызан Міншчыны

БЕЛАРУСКІЯ ВЫДАННІ — У БІБЛІЯТЭКІ!

Хачу таксама адказаць на пытанне: чаго не хапае "ЛіМу", каб стаць агульнанацыянальнай масавай газетай?

Мне падаліся найбольш слушнымі прапановы публіцыста Ірыны Клімковіч і радыёжурналіста Святланы Карольчык. Калі б тыя прапановы скарыстаць хаця б часткова, то наша газета выплыве з багністай затокі, у якую яна даўно трапіла.

Тэматыка, змест і форма публікацыі — гэта вельмі здорава, але гэта яшчэ не ўсё. Сённяшнія чытачы кідаюцца найчасцей на фальшывае чытво (класічнае, высокадухоўнае не краане іх душы). І тут я мушу запытаць: "А для каго газета "Літаратура і мастацтва"? Нехта ўжо даў адказ: для інтэлігенцыі, разумнай і творчай. Вядома, найперш гэта пісьменнікі. Але ж іх не так ужо і многа. А яшчэ — настаўнікі беларускай літаратуры і мовы, і іх ужо больш. А яшчэ — бібліятэкары масавых і школьных бібліятэк, работнікі клубу і дамоў культуры ды

студэнты філалагічных і бібліятэчных аддзяленняў універсітэтаў і інстытутаў; іх жа ў дзесяткі разоў болей. Вось пра апошніх якраз усе і забыліся. А яны-то, увогуле, і твораць культурнае надвор'е. А калі настаўнік роднай мовы і бібліятэкар гарадской, сельскай ці школьнай бібліятэкі не чытаюць газету "ЛіМ", то якія з іх знаўцы беларускай літаратуры і культуры?

Скажыце, а як ён можа прачытаць "ЛіМ"? Са свайго заробку (амаль жабрачай велічыні) падпісацца на газету не можа, а школы і бібліятэкі, як правіла, беларускіх выданняў не выпісваюць. Магчыма, што Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і выпісвае адзінкавыя экзэмпляры "ЛіМа", а вось Магілёўскі дзяржаўны бібліятэчны тэхнікум — аніводнага экзэмпляра! З'яўляючыся падпісчыкам і чытачом газеты з 1952 г. я, прачытаўшы старонкі чарговага нумара газеты, адношу газету ў чытальную залу бібліятэкі тэхнікума. Бо ведаю: калі студэнты тэхнікума не прыахоцяцца да "ЛіМа" падчас ву-

чобы, то і ў працы сваёй потым да гэтай газеты звяртацца не будуць. І яшчэ прыклад. Мой сябар Ласоўскі Міхаіл Аляксеевіч, выдатны бібліятэкар-краязнаўца, каб прачытаць "ЛіМ" вымушаны ў свае амаль 80 гадоў дабірацца да Хоцімска, каб там у раённай бібліятэцы (слава Богу хоць там падпісаліся) прачытаць публікацыі беларускай літаратурнай газеты, бо ў роднай вёсцы Трасціно яе няма.

Помніцца, у 60-х гадах я быў актыўным застрэльшчыкам набыцця так званых тады мінімуму беларускіх выданняў для кожнага тыпу бібліятэк. Спачатку гэта было толькі на Магілёўшчыне (працаваў я інспектарам бібліятэк абласнога ўпраўлення культуры, а пазней загадыкам навукова-метадычнага аддзела абласной бібліятэкі). А потым ужо Міністэрства культуры патрабавала загадам ад усіх бібліятэк рэспублікі. Газету "ЛіМ", часопісы "Вожык", "Полымя" і іншыя мелі на той час усе бібліятэкі, у тым ліку і сельскія. І ўжо ў васьмідзесятыя гады ў Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме (быў я куратарам падпіскі на перыядычныя выданні) кожная вучэбная група мела адзін-два, а то і болей экзэмпляраў газеты "ЛіМ". Здаралася нават такое, што студэнты скідаліся і выпісвалі газету калектыўна. Чыталі потым яе па чарзе кожны

асобна, а то і на базакласных занятках калектыўна (калі была патрэба абмеркаваць той ці іншы артыкул).

Лічу, што калі ў райцэнтры ці ў бібліятэцы сельскага савета адсутнічаюць беларускія перыядычныя выданні, то тамтэйшыя жыхары пазбаўлены інфармацыі аб культурным і літаратурным жыцці рэспублікі.

І яшчэ думка-прапанова. Быў час, калі на старонках "ЛіМа" паўнаўладна гаспадарылі літаратары-класікі і яны не падпускалі маладняк. А пазней здарылася, што гэты самы маладняк іх саміх адпрэчыў ад лімаўскіх старонак. Здарэецца, пагартаеш нумар — і вядомага знаёмага імя. Кожную пніцю шукаю прозвішча любімага мною празаіка Янкі Брыля — няма. Нарэшце (да вялікай маёй радасці) Іван Шамякін азваўся "Начнымі ўспамінамі". А чаму б не даць такім "зубрам" выказацца пра лёс беларускай літаратуры, пра мастацкі ўзровень твораў і г.д.

Трэба, каб старэйшыя пісьменнікі і маладыя сябравалі і на старонках "ЛіМа". Літаратура ў нас адна на ўсіх і газета "ЛіМ" таксама адна на ўсіх. Выжываць трэба разам і творцам, і чытачам!

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ,
г. Магілёў

Якім вам бачыцца літаратурны працэс на Беларусі?

Раіса БАРАВІКОВА,
пісьменніца:

— Даволі актыўным, калі выходзіць з таго, што друкуецца на старонках часопісаў. У адной "Маладосці" за мінулы год надрукавана некалькі раманаў,

А ПАЗЭЗІЯ

шмат аповесцей, апавяданняў, безліч вершаў самых розных аўтараў, — ад тых, хто друкаваўся ўпершыню да класікаў.

Назіраецца з'ява (не толькі на маю думку) фемінізацыі літаратуры. Калі яшчэ гадоў дзесяць таму ў прозу ішлі адзіны жанчын-пісьменніц, дык цяпер — дзесяткі... Пазэзія пакідаецца мужчынам. І нейкай рацыянальнай яна робіцца, галаўной ("ад розуму"), асабліва ў маладых. Як гаворыць Віктар Гардзей, ідзе "камп'ютэрная" пазэзія, у якой усё правільна, разам з тым — неверагодна гульня ў форму, на мяжы абсурду; а дзе душа? Без душы няма пазэзіі, як сцвярджала не адно стагоддзе: "пазэзія — не сасуд, а агонь, які палымнее ў гэтым сасудзе..." Але, магчыма, кожнаму пакаленню трэба прайсці праз свой пошук...

Што мяне асабіста засмучае ў нашым літаратурным працэсе, гэта поўная адсутнасць кнігі для падлеткаў (5-6-7 школьных класы). На жаль, няма ў нас прыгодніцкай літаратуры для сярэдняга школьнага ўзросту. Пра гэта крыкам крычаць настаўнікі як гарадскіх, так і сельскіх школ на кожнай літаратурнай сустрэчы. Што рабіць? Магчыма, толькі дзяржаўка можа вырашыць гэтую надзвычай сур'ёзную праблему.

І яшчэ адно: тут ужо — этыка. Яшчэ 10-15 гадоў таму сярод нас жылі і працавалі многія выдатныя пісьменнікі, якія шмат зрабілі для развіцця нашай літаратуры, але цяпер да іхніх юбілейных дат немагчыма "дапрасіцца" ўспамінаў. Няўжо пра былых сяброў ці проста творцаў нам у нашым часе няма чаго сказаць?!

Сямён ГАЎКУН,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры:

— Я стараюся чытаць усе навінкі беларускай літаратуры. А іначай, які я настаўнік? На жаль, не ўсе мае калегі з іншых школ робяць тое ж самае,

большасць скардзіцца на недахоп грошай, а з таго — немагчымасць выпісаць газеты і купляць кнігі.

Шчыра скажу, што літпрацэс на Беларусі мне бачыцца крыху слабаватым. Паглядзіце, што робіцца ў літаратуры той жа Расіі, ды вы і самі пачалі пра тое згадваць: літконкурсы на любы чытацкі густ і для пісьменнікаў любога ўзросту. Вось нам бы так. Можна, тады б ў літаратураў было б больш імпульсу і жадання. Вось прачытаў нядаўна ў "Камсамолцы" пра нашых, мінскіх пісьменнікаў-аматараў (там і навукоўцы, і іншыя, далёкія ад творчасці людзі), адны пішучы дэтэктывы, іншыя — раманы-казкі пра вядзьмарак, нехта — жаночыя слязлівыя творы, але ж вось

ве і мне вельмі цяжка надрукаваць іх, — так мала рускамоўных часопісаў у Беларусі. Аднак за творчасцю аднагодкаў сачу. Возьмем, да прыкладу, таго ж Вішнева, — пра ягоныя імпрэзы дужа любяць пісаць газеты, бо ён хоць некалькі выбіваецца з агульнай плыні. Але з чым ён выбіваецца? З тым, што ўвесь культурніцкі свет перажыў яшчэ ў 20-я гады XX стагоддзя? І што, мы, беларусы, падаём гэта за новую творчасць? Эх! Колькі ж можна плесціся ў хвасце... Вось перачытваю часта Караткевіча, бо ён самы што ні на ёсць сучасны пісьменнік. Толькі такімі постацамі і вызначаецца літаратура, вакол іх і ствараецца, як вы кажаце, сучасны літаратурны працэс.

ПАКІДАЕЦЦА

МУЖЧЫНАМ?..

запатрабаваная іхняя кніжка на рускамоўным рынку... Чаму? Дзіву даюся...

Дарэчы, яны выдавецтвам тут прапаноўвалі — ніхто друкаваць не ўзяўся, таму і паехалі ў Маскву. А там — і надрукавалі, і друкуюць іх, і кантракты на далейшы час падпісалі, бо грошы на іх заробіць. І тое добра. А ў нас я пра такое не чуў. Па-першае, хачу, каб на старонках "ЛіМа" вы гэтую тэму паднялі. А па-другое, што гэта за сітуацыя, калі беларускамоўныя пісьменнікі часцей выдаюць кнігі за свае (спонсарскія) грошы?

Сямён ВАНІЦКІ,
тэлеаператар:

— Літаратурны працэс цалкам адпавядае таму, што адбываецца ў грамадстве. Каму цікавая літаратура, той чытае кнігі. У асноўным модных аўтараў, тых, каму прэса і тэлебачанне зрабілі рэкламу, ды яшчэ тых, хто мае суцэльныя прэміі і прызнанне. Думаю, пісьменнік № 1 Казьмо на беларускай мове наўрад ці добра разыходзіўся, але ж чаму не раскручваць сваіх? У нас жа ёсць процьма цікавых аўтараў, што выступаюць на тэлебачанні, па радыё. Ім бы яшчэ рэкламу Міністэрства культуры арганізоўвала належна... Тады б і нашых творцаў запрашалі за грошы прымаць удзел у міжнародных кніжных выставах.

Ларыса ГРЫШЫНА,
карэктар прыватнага выдавецтва:

— Ідзе звычайны літаратурны працэс, адны пішучы і іх раскручваюць, іншыя хаваюць свае творы ў стол, як я, напрыклад. Пішу вершы на рускай мо-

Уладзімір СЦЯПАН,
пісьменнік:

— Дзякуй Богу, літаратурны працэс, як і шмат іншых, на Беларусі ідзе. А які ён — сказаць цяжка, бо, каб убачыць, трэба мець пэўную адлегласць, а глядзець на яго з сярэдзіны і аб'ектыўна ацэньваць — не справа таго, хто піша...

Арцём ПІЧУГІН,
акцёр:

— Літаратурны працэс на Беларусі ідзе, бо, як кажуць, усё цячэ, усё мяняецца. І мы, і нашы адносіны да жыцця, і само жыццё мяняецца. А, можа, мне шкода той літаратуры, тых твораў, якімі я зачытваўся ў юнацтве? Я нават сваёй дзяўчыне прызнаваўся ў каханні словамі Анатоля Вярцінскага, а выдаў за свае...

Кнігі, праўда, рэдка чытаю, але час ад часу купляю "Маладосць", "Польмя", "ЛіМ" чытаю. Так што цікаўлюся, часта бачу новыя імёны, шмат моладзі зараз таленавітай, у асноўным у прозе. Менавіта проза мне падаецца больш сучаснай, больш цікавай. Хацелася б, каб нашыя творцы былі заўважаны ў свеце, каб атрымлівалі прэстыжныя міжнародныя прэміі. Але ці ёсць добрыя перакладчыкі з беларускай мовы ў іншых краінах, асабліва заходніх? — не ведаю. Можна, у гэтым прычына таго, што пра нашу літаратуру мала гавораць. Хіба што вось Быкава ведаў свет...

Падрыхтавала Вольга КУРТАНІЧ

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

"ЗВЯЗДА" ЗАПРАШАЕ

■ 19 з 50-ці, — столькі твораў з даславных былі надрукаваныя ў газеце "Звезда" ў мінулым годзе. Астатнія проста не вытрымалі ўмовы конкурсу, аб'яўленага газетай сумесна з Саюзам беларускіх пісьменнікаў. Сярод пераможцаў знаёмых нашым чытачам аўтары: Юры Станкевіч (1-я прэмія), Мікола Захаранка (2-я прэмія), Уладзімір Гаўрыловіч і Генадзь Мішчук (па 3-й прэміі). Вядома, што пераможца атрымае яшчэ і бясплатную пучэўку ў Дом творчасці пісьменнікаў на Іслач. А адзін са старэйшых аўтараў газеты, паэт Пятро Прыходзька, адзначаны журы асобна, атрымае каштоўны па-дарунак — гадзіннік з лагатыпам "Звезда".

Падвёшы вынікі конкурсу, яго аб'явілі зноў. Такім чынам, і прафесіяналы, і аматары могуць дасылаць у газету апавяданні памерам да 5 машынапісных (камп'ютэрных) старонак, кароткую біяграфію і фотаздымак. Устаноўлены і памеры прэміі. Яны складуць: 1-я — дзесяць мінімальнага зарплат (на момант падвядзення вынікаў), 2-я — сем, 3-я — пяць мінімальнага зарплат. Імёны пераможцаў стануць вядомыя на пачатку 2005 года.

КНЯГІНЯ РАДЗІВІЛ І ТЭАТР

■ Выдавецтва "Беларускі кнігазбор" неаднойчы даводзілася выклікаць радаснае здзіўленне ў чытачоў. І вось

яшчэ адна прыемная навіна: у серыі "Выбраныя творы" выйшла кніга Францішкі Уршупі Радзівіл. Такім чынам, нам вернута яшчэ адно спыненае імя.

Гэтая аўтарка была вядомая ў XVIII стагоддзі не толькі на Беларусі, але і на ўсёй тэрыторыі Рэчы Паспалітай, куды наша краіна тады ўваходзіла. Княгіня Францішка пісала вершаваныя камедыі і трагедыі, якія сама ставіла на сцэне прыватнага тэатра ў Нясвіжы, выкарыстоўваючы лепшыя дасягненні тэатральнага мастацтва Еўропы. На пастаноўках прысутнічалі "вяршкі" грамадства і шляхта. Зразумела, што сюжэты і вобразы сваіх твораў пісьменніца брала з класічнай еўрапейскай літаратуры, аднак выкарыстоўваючы і рэаліі тагачаснага грамадскага жыцця Беларусі.

У кнізе, дзе сабраныя самае лепшае з напісанага аўтаркай, мы знойдзем і нешта сапраўды адметнае, інтымнае: лісты да блізкіх і знаёмых, а таксама дзённікавыя запісы мужа княгіні — вядомага ў той час дзяржаўнага і грамадскага дзеяча князя Міхала Казіміра Радзівіла Рыбанькі.

ВЯРТАННЕ "Ё"

■ Першы нумар "Літаратурнай газеты" паказаў прыклад усім рускамоўным аўтарам, усім, хто дбае пра чысціню мовы: вярнуў на свае старонкі літаратуры Ё. Журналісты газеты даўно вышуквалі прычыны, па якіх гэтая літара знікла з кніг, што, на іх думку, "обед-

няло і уродовала рускую мову". Дзякуючы вяртанню адной толькі літары ў друк, мова руская набыла сваё сапраўднае гучанне.

80 ГОД — ЯК 18!

■ Нядаўна свой 80-гадовы юбілей адзначыў любімы многім часопіс "Смена". За гады існавання яго атрымалі многія мільёны чытачоў не толькі СССР, а затым Расіі і краін СНД, але і, як гэта прынята зараз казаць, далёкага замежжа, адкрываючы штогод новыя і новыя імёны творцаў.

КНІГІ І ДЫСКІ З Польшчы

■ Каля 150 каштоўных кніг перадала Гомельскай славянскай бібліятэцы амбасада Польшчы ў Рэспубліцы Беларусь. Пры гэтым другі сакратар пасольства Мар'ян Сімаковіч падкрэсліў, што "адзіства каранёў і блізкасць моў робіць падзел па прынцыпе "паляк — беларус" чыста ўмоўным". У цырымоніі перадачы кніг і кампакт-дыскаў "Тысяча гадоў польскай літаратуры" бралі ўдзел прадстаўнікі мясцовай улады, а таксама абласнога грамадскага аб'яднання "Таварыства імя Кірылы Тураўскага".

Рубрыку вядзе ВІКА

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоную кнігу для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны адрэса маркетынгу: 284-66-71; 284-84-62.

КУФАР-NEWS

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

Чым можа,
калі гэта дапаможа...

Шматкроп'і —
Шмат кроў п'юць...

(зборнік "За здаровы лад жыцця")
"Дасканаласць не для мяне", — заяўляе Вольга Гапеева (зборнік "Рэканструкцыя неба") і, як сведчыць зноўтакі Ю.Барысевіч, "піша спантанна, экспромтам, таму яе тэксты рэдка выглядаюць дасканалымі. Магла б пісаць і больш гладка, але перакананая, што віртуознасць забівае шчырасць пачуццяў". Тым не менш, Вольга мае метафарычнае ўяўленне, пафіласофска глядзіць на свет і паказвае сваё бескампраміснае стаўленне да яго:

Белы. Чорны.
Кантраст? Антонім?
Хутэй — дзеці ШЭРАСЬЦІ
з процілеглымі мроямі.

"Збольшага постмадэрн успрымаецца — як гульня без правілаў, карнавал, свет навыварат", — адзначыў Д.Серабракоў, аналізуючы творчасць Андрэя Хадановіча ў 11-м нумары часопіса "Маладосць". "Законы вершаскладання губляюць нарматыўную функ-

Міхась Башура вынікі сваёй гульні называе лагізмамі (зборнік "Паліванне на мух (са шланга)"):

Акварыум —
аква —
вада —
ква-ква —
зялёная жабка —
шкляная турма.

Логіка тут сапраўды ёсць, назіраецца таксама асацыятыўнасць мыслення. Аднак дзеля справядлівасці трэба сказаць, што падобныя творы не з'яўляюцца вызначальнымі для лірычнай і філасофскай паэзіі М.Башуры. У яго ёсць больш цікавыя выказванні і вобразы: "Халодны дзень // псуе стагоддзе", "У жоўтай бутэльцы пустэчы", "Там далёка плыве мой лёс // Шэрым крыкам застыў у сэрцы".

Ганна Кісліцына дала сваю ацэнку гэтай літаратурнай хвалі: "Я не бачу ў маладога пакалення нечага прынцыпова арыгінальнага — усё тое ж "У рожкі са старымі", усё тое ж гадаванне апазіцый" (зборнік

наму запакуюць і адправяць. Куды? Куды-небудзь, лёс — ён як і нумар — ва ўсіх сваіх асабісты..."

Імкненне да арыгінальнасці спакусіла Вольгу і на такі прыём, як увядзенне ў структуру мастацкага тэксту "сухога" энцыклапедычнага артыкула. Толькі гэта здаецца залішнім.

Зборнік трансгрэсіўнай прозы Іллі Сіна "Нуль" можна назваць літаратурным перформансам, які яшчэ раз стварае традыцыйны шызарэалістычнай нетрадыцыйнасці. У ім маюць месца фрагментарнасць аповеду, кампелатыўнасць, самапаўторы і г.д.

У зборніку Альгерда Бахарэвіча "Практычны дапаможнік па руйнаванні гарадоў" ёсць даволі цікавыя, не бедныя на змест апавяданні, якія спалучаюць у сабе класічныя традыцыі з постмадэрновымі. Напрыклад, апавяданне "Прыбіральшчыца" — псіхалагічны твор пра адзіноту. На ўзроўні падтэксту аўтар перадае трагедыю нікому непатрэбнага чалавека. Ад постмадэрнізму тут хіба тонкае перапляценне рэальнага і ўяўнага. Усё астатняе — ад старой добрай класікі.

Як стала вядома з кнігі Юрася Барысевіча "Alter Nemo", шызарэалізм з'яўляецца своеасаблівай формай постмадэрнізму. Шызатэкст самаіранічны, у пэўнай ступені другасны (выкарыстоўваюцца цытаты іншых аўтараў і самапаўторы, "але за імі павінна праглядацца новая аўтэнтычнасць твору"). "Што да фрагментарнасці шызарэалістычнага мыслення — зазначае Ю.Барысевіч, — то гэта ня купна выпадковага сьмецця, а вер вобразаў, які можна разгарнуць у выглядзе абстрактнага ўзору ці рэалістычнай выявы..."

Відавочна, на шызарэалізм хварэюць прадстаўнікі Другога фронту мастацтваў, творы якіх выдае "Логвінаў".

Вокліч Зміцера Вішнёва "Рыхтуйце катафалкі! Я прыйшоў!!!" можна лічыць дэвізам, вартым быць напісаным на іх франтавым сцягу, а назву зборніка Ганны Ціханавай "Фільтры сноў" прымаць за агульны творчы метады. Творчасць амаль кожнага з фронтаўцаў уяўляецца занатоўкай цяжкага фантазмагарычнага сну ці трызнення, а нехта занатоўвае ўсё без разбору.

Праўда, прапагандуючы нават новыя метады, нельга пазбегнуць старых жанравых форм. Таму і тут мы маем справу з паэзіяй, прозай і драматургіяй.

Паэты, як і было спрадвек, асэнсоўваюць Сусвет і сваё месца ў ім, востра адчуваюць разлад паміж непрыгляднай рэальнасцю і марай, памкненнем. Пры гэтым яны імкнуча прадэманстравалі нестандартнае мысленне, не прэтэндуючы на высокамастацкасць і разам з тым выкарыстоўваючы абавязковы аtryбу́т — самаіранію. Напрыклад, Віктар Жыбуль (зборнік "Дыяфрама"):

Свет — абаранак,
а я — дзірка,
Бясконцасць я.
Сусвет — часцінка.

Сусвет — адзінка,
Сам я — нуль.
Мяне няма,
і я паўсюль.

Не выходзячы з дэпрэсіўнага стану і робячы ўсё насуперак выпэставанай у стагоддзях эстэтыцы, беларускія постмадэрністы (ці шызарэалісты) ствараюць сваю —

антыэстэтыку. Кніга Андрэя Бурсава "Дзвін", як пішацца ў анатацыі да яе, — "лепшае зелле супраць эстэтычнага ачмурэння". Назваўшы свае вершы граняслоўямі, паэт на-

шлігаваў іх звычайным словаблудствам кштальту:

Зтрупяnellyя вочы
На вінкэль азызалі

Жартам можна сказаць, што пісьменнік — не прафесія, а пэўнае захворванне. У гэтым жарце, як і ва ўсіх іншых, безумоўна, ёсць доля праўды, тым больш у постмадэрнізме з яго канцэпцыйнай бесканцэптнасці, фрагментарнасці, вонкавай дысгарманічнасці і эпатажнасці.

Да драсёна ахвочы
Заштурхоўваў я іх.

"Вершы А.Бурсава — зусім ня ўзор прыгожага пісьменства. Ім уласцівая пэўная незавершанасць, каструбатасць. Тым ня менш, ёсць і для іх ладнае музычнае суправаджэнне. Падобнае тлумачыцца даволі проста: аўтар гуляецца ня столькі словам, колькі з гукамі, што ірвецца на волю са склепаў", — шчыра і слушна напісаў З.Вішнёў у прадмове да зборніка.

Між іншым, пісаць адзін пра аднаго стала традыцыяй Другога фронту. І ў гэтым нешта ёсць: па-першае, як той казаў, пакуль сам сябе не пахваліш, стаіш, як аплываны; па-другое, нехта збоку, далёкі ад антыэстэтыкі ці, лепш сказаць, эстэтыкі постмадэрнізму, можа і не зразумець яе, а хто лепш патлумачыць, як не "таварыш па зброі".

У тым жа рэчышчы, але ўжо ў стане бязмежнага аптымізму і дзіцячай непасрэднасці піша Джэці (Вера Бурлак) — "вясёлая занадта дзеўка // Пры занадта сумным існаванні", якая прызначае:

Не, я ня лірык —
крыў мяне хто можа

цыю, дзейнічаюць у лепшым выпадку як імператыў". Таму адметнымі рысамі постмадэрновай паэзіі з'яўляюцца парадыйнасць, жартоўнасць, гуль-

ня слоў, прафанацыя, блюзнёрства.

І тут у "карнавальнай" паэзіі вылучаецца творчасць Андрэя Хадановіча (зборнік "Старыя вершы"), які мэтанакіравана стварае ўражанне, што "вершаваць увогуле няцяжка" і "што розум і вар'яцтва — усё адзіна":

Я паэта ня з першых.
Магчыма, апошні
папяровы пацук,
канцылярская кніга,
фаліант,
шызабармен і шызабарыга,
шызэлянт.

Гулліваецца — іранічная гульня слоў, вобразаў, асацыяцый — з'яўляецца асновай яго ўдалых і не вельмі ўдалых так званых антырыфмаў. Вось для прыкладу адзін з іх пад назвай "Змораны":

змагаюся
з мроямі ў
зроку.

Падобнае вершаванне ёсць у Ганны Ціханавай, але вызначаецца гэта як фільтры, дзе ёсць цікавыя знаходкі, кштальту:

Закахацца вясноў ахвочы.
Закахацца вясноў:
"Ах, вочы!.."

І проста надуманыя, літаральна прыцягнутыя за вушы вобразы:

"Blonde attach"). З ёй нельга не пагадзіцца.

Тым не менш, шызарэалістычная проза, як і паэзія, імкнецца да разбурэння жанраў і форм. Узяць хаця б аўтабіяграфічны раман Зміцера Вішнёва "Трап для сусьлікаў, альбо Накрафілічнае даследаванне аднаго віду грызуноў". Прынцып пабудовы твора — калажнасць, сюжэтная разарванасць. Непасрэднасць выказвання і іранічнасць часам падкупляюць: "Сёння я пашкрэбаў шчаку ды падумаў пра вечнае". Але часцей празмернае захапленне ўласнай нетрадыцыйнасцю і альтэрнатыўнасцю "шкрэбання" нараджае (безумоўна, свядома) агіднае і недарэчнае: "Я трымаў у руках фаршыраваны страўнік і здзіўляўся ягонай канфігурацыі. Потым высветлілася — гэта была птушка. Яна трымцела ў маім горле і ванітавала пёркамі. Мой рот быў капіркай".

У прадмове да кнігі Серж Мінкевіч між іншым адзначае: "Зьнешне раман Вішнёва нагадвае аўтапісьмо сюррэалістаў — хутка-хутка пісаць-занатоўваць тое, што ў дадзены імклівы момант прамільгнула ў галаве. Аднак для свайго рамана Вішнёў старанна фільтраваў гэтыя "мільгаценні"... У апошнім з Сержам не магу пагадзіцца. На маю думку, фільтравальная сістэма Зміцера Вішнёва вымагае чакань лепшага.

Вольга Гапеева таксама прапануе арыгінальную форму твора — раман у дэталі альбо дэталі ў рамана "Рэканструкцыя неба", які даў назву яе зборніку. Тут, безумоўна, адбіваецца наша рэальнасць, якую аўтарка ўспрымае калі не фатальна, то ва ўсякім выпадку песімістычна: "Але выкруціцца немажліва. Цябе ўсё адно заклікаюць, дадуць асабісты нумар, падбяруць адпаведнае азначэнне, падпішучы цану, знойдуць пакупніка, па-святоч-

"Новае — гэта добра знаёмае старое?" Нічога новага стварыць немагчыма? — гаворыць Юрась Барысевіч. — Давайце думаць інакш: усё старое калі-небудзь станецца новым". Хай так, але ад перамены месцаў складнікаў сума, як вядома, не мяняецца.

Беларускі постмадэрнізм мае і свае драматургічныя набыткі. П'еса В.Гапеевай "Калекцыянер" знаходзіцца ў межах тэатра абсурду. Ідэю раскрывае эпіграф: "Пекла — гэта іншыя людзі" (Ж.П.Сартр). У даволі абстрактным сюжэце сімвалічным з'яўляецца вобраз прыкутай да сцяны Думкі, а "рухавіком" дзеяння — суб'ектыўныя эмоцыі і падсвядомыя імпульсы аўтаркі.

Тэма п'есы Г.Ціханавай "Сны аднаго дыялога" старая, як свет і таму вечная — каханне. Дзеянне ў творы — своеасаблівы вернісаж "каляровых сноў закаханых". "Я не хачу поўзаць у шэрай рэальнасці", — гаворыць гераіня твора. Думаю, гэтыя словы перадаюць эмоцыі і адчуванні самой аўтаркі. І менавіта насуперак шэрасці рэальнага жыцця яна насычае п'есу яркімі колерамі, гукамі, фарбамі, аздабляе паэзіяй і лёгкімі, празрыстымі дэкарацыямі.

Па словах Г.Кісліцынай, "Беларускі постмадэрнізм пакуль неаддзелены ад рэалізму — ён вырашае тыя ж праблемы. Гэта літаратура новая, але яе навізна відавочна перш за ўсё на ўзроўні стылістыкі". Ад сябе патлумачыць, што творчасць прадстаўнікоў Другога фронту мастацтваў асноўваецца на традыцыі, не намі прыдуманай, абпіраецца на тэорыю і практыку постструктуралізму і дэканструктывізму і з'яўляецца спробай выявіць на ўзроўні структурнай будовы сваё спецыфічнае светаразуменне.

Дадам самакрытычна, што імкненне пастаянна ставіць дыягназы — таксама вельмі распаўсюджаная хвароба.

Беларуская гістарычная проза вымагае да сябе пільнай увагі з боку даследчыкаў. Актуальным уяўляецца не механічнае пералічэнне літаратурных твораў у рэжыме апісальніцтва, хоць больш карысным стаўся б акцэнтаваны аналіз пытання: чаму гістарычныя канцэпцыі нашых раманістаў не абуджаюць шырокага рэзанансу і амаль не ўплываюць на грамадскія нацыянальныя зрухі? Бо звычайна гістарычная проза выступае досыць дзейсным ідэалагічным інструментам, і яе роля ў фарміраванні стэрэатыпаў грамадскай свядомасці перавышае тую, якую мы назіраем на Беларусі.

якая ўскосна пацвярджаецца і такім фактам: даследчыкі, якія спрабуюць палемізаваць з літаратарам і рэвізуюць адлюстраваную ў творы панараму даўніны, міжволі схіляюцца да літаратурнага стылю выкладання думак.

Між тым, прычынаю, што змушае навукоўцаў брацца за аналіз фактаграфічнай асновы літаратурнага вобраза, найчасцей бывае наступнае: як бы дбайна пісьменнік не падбіраў гістарычныя падзеныя, яго інтэрпрэтацыя ўсё роўна прывязваецца да сумы дакументаў і археалагічных знаходак, вядомых навуцы на пэўным этапе яе развіцця.

Вядома, інтуіцыя часам дазваляе адгадаць, наперад прадказаць яшчэ не зробленыя навукоўцамі знаходкі, але ўсё ж надараецца і так, што разуменне мінулага, пакладзенае ў аснову

як успрымала Суварова беззганым героем, так і працягвае ўспрымаць — аргументы, якія вынаходзяць нашы даследчыкі, нібы ад сяньні адскокваюць, аўдыторыя іх як не чуе. І не пачуе, пакуль беларускі пункт гледжання на этапныя гістарычныя падзеі не ўвасобіцца ў творах, якія не саступяць папулярнай замежнай, пераважна рускамоўнай, белетрыстыцы.

Падкрэслім — папулярнай, той, што чытаецца і ўжо ў сілу сваёй прачытанасці адкладаецца ў сэрцах і душах чытачоў. Беларускаямоўная ж белетрыстыка падобнай папулярнасцю, прыхільнай да сябе ўвагі з боку чытачоў пахваліцца не можа, а гэта значыць, што наймагутны ідэалагічны патэнцыял мастацкіх твораў застаецца нывыкарыстаным. І ў гэтым адна з прычын недасатковай цікаўнасці да гістарычнай прозы. Грамадства згубіла

такім, з выгляду пераканаўчым, вытлумачэнні абсалютна не ўлічваецца адна, досыць істотная, акалічнасць: гістарычная белетрыстыка валодае надзвычайнай чытальнасцю, нярэдка надараецца, што чалавек не чытае твораў сур'ёзных, але гістарычны раман з задавальненнем, з ахвотай "праглыне" пад настрой.

Беларускі гістарычны раман пад такую прывязнасць не падпадае па даўно вызначаных прычынах незапатрабаванасці беларускага слова. Разам з тым, верагодна, што беларускім аўтарам перашкаджае і недакладнае выкарыстанне тых выяўленчых магчымасцяў, што правдыварашныя спецыфікацыі твораў пра мінулае. І менавіта дапушчаныя аўтарамі тэхналагічныя пралікі прадвызначаюць ускладненні "на прыёме", пры ўспрыманні твора чытачом.

Калі памылкі ў выкарыстанні літаратарамі рэцэптаў стварэння гістарычных вобразаў сапраўды існуюць, то, можа, дастаткова будзе прыбраць падобныя недакладнасці, і гістарычная проза верне сваю папулярнасць. Калі ж павысіцца чытальнасць і, як вынік, запатрабаванасць твораў — азначыцца той уплыў на светаадчуванне чытачоў, якім надзелена ад прыроды гістарычная белетрыстыка. Да гэтага проста не змога застацца абыякавым грамадствам.

Так што ў нечым лёс беларускай гістарычнай прозы залежыць ад яе самой: здолеюць пісьменнікі выправіць пралікі, даб'юцца адчувальнай эфектыўнасці ўздзеяння сваіх твораў на аўдыторыю — узновіцца і падтрымка дзяржавы. Мала ж хто не ўсведамляе, што сілу, здольную істотна ўплываць на грамадскую свядомасць, без належнага кантролю пакідаць нельга.

У дадзенай сітуацыі літаратурнага разнаўства не толькі можа, але і павінна засяродзіцца на вызначэнні той прынцыповай, структурнай памылкі, якая (магчыма) існуе і не дазваляе не толькі рамеснікам, але і сапраўды таленавітым пісьменнікам дамагацца даходлівай пераканаўчасці гістарычных вобразаў; менавіта дадзены аспект літаратурнага ўвагі ўяўляецца сёння надзённым, неабходным і недзе нават першачарговым.

Алесь ЛАПАТА-ЗАГОРСКИ

НОВЫЯ АСПЕКТЫ СУЧАСНАЙ ГІСТАРЫЧНАЙ ПРОЗЫ

Думаецца, з тым, што гістарычны твор здольны абарочвацца магутнай ідэалагічнай зброяй, спрачацца мала хто хоча. Эфектыўнасць уздзеяння тут арганізуецца проста, варта толькі памятаць, што навуковая фактаграфія, выкарыстаная як каркасная аснова для выбудовы сюжэту, непазбежна абыгрываецца, недзе нават інтэрпрэтуецца аўтарам гістарычнага твора. І ў той жа час самі факты з мінулага жыцця, уся сума навуковых звестак пра даўніну, для большасці чытачоў застаюцца закрытымі, бо не кожны з чытачоў гартэ спецыялізуваўся гістарычныя выданні, знаёміцца з архіўнымі запісамі ды іншымі навуковымі першакрыніцамі.

Такім чынам, шараговы чытач судакранаецца толькі з інтэрпрэтацыяй факту ў гістарычнай прозе і, адпаведна, вымушаны ці не цалкам даверыцца карэктнасці праведзенай аўтарам апрацоўкі матэрыялу. Між тым, пісьменнік, нават калі ён імкнецца да найбольш аб'ектыўнага ўзнаўлення даўніны, вольны выяўляцца суб'ектыўным. Літаратар, у адрозненне ад навукоўца, не стрыможаны абавязкам дасягаць фактаграфічнай дакладнасці адлюстравання падзей, яму важна дабіцца псіхалагічнага праўдападобства характараў і пераканаўчасці сюжэтных ліній.

Механізм надзвычай дзейснага уплыву, сапраўднай ідэалагічнай зброй гістарычную

прозу робіць наступная акалічнасць: большасць чытачоў цалкам задавальняецца пераказам, прапанаваным у творы рэдка пераправае пісьменніка, каб пераканацца ў праўдзівасці літаратурнай версіі гістарычных падзей. Многія, ці не большасць, не сумняваюцца ў рэалістычнасці яркіх і нібы з натуры выпісаных літаратурных адлюстраванняў даўніны.

Прырода падобнай даверлівасці дваістая. З аднаго боку, гэта трывіяльнае нежаданне пагартыць што-небудзь, апроч белетрыстыкі, з другога — тое, што ў літаратурных тэкстах чытач сустракаецца з адаптаванай, больш даходлівай і зручнай для ўспрымання інфармацыяй. Вобразнасць, эмацыянальная афарбаванасць літаратурных выяў спрыяе таму, што асновай уяўлення чалавека пра тую ці іншую гістарычную падзею становіцца менавіта вычатыя ў раманах ці аповесцях інтэрпрэтацыі.

Тут мы маем справу з гіпатэчнай уладай яркіх і ўражлівых літаратурных адлюстраванняў, літаратурнага сюжэта і на свой час, безумоўна, карэктнае, пачынае вымагаць мадэрнізацыі, адчувальнага паднаўлення.

Відавочна наступнае: грамадства бачыць сваю гісторыю ў многім такой, якой яе падае папулярная гістарычная проза. Вядома, што ўяўленні пра нацыянальнае мінулае выступаюць адным з фундаментальных элементаў нацыянальнага светаадчування, таму, напрыклад, ці не асуджаныя на правах спробы фарміраваць новую ідэалагічную канцэпцыю на падставе састарэлых, не перагледжаных уяўленняў пра нацыянальную гісторыю.

Сёння патрэба ў гістарычных творах як ніколі вялікая. На Беларусі неабходна як пераадолюваць інерцыю састарэлых канонаў разумення нацыянальнага мінулага, так і супрацьстаяць канцэпцыям, якія прыносяць гістарычныя творы, напісаныя ў рэчышчы суседніх літаратур. Бо, напрыклад, большасць беларусаў як лічыла Міцкевіча бясспрэчным палякам, так і працягвае лічыць,

веру ў эфектыўнасць прамоўленага беларускім раманістам слова: калі фактычна без водгуку пашалі канцэпцыі, выказаныя раманістамі 90-х, хто захоча спадзявацца, што прапанаванае на пачатку XXI стагоддзя станецца больш дзейсным і ўплывовым?

Адпаведна адказ на пытанне "Чаму гістарычная проза сёння не ў пашане?" у чымсьці роўны адказу на пытанне "Чаму беларускія раманы не атрымалі шырокага розгаласу ў 90-я гады, калі яны пісаліся заўзята і ледзь не ўсімі літаратарамі?" — і першы, які адразу напрашваецца, адказ на гэта пытанне не будзе вычарпальным.

Бо найперш узнікае спакуса патлумачыць ідэалагічную бясільнасць нашай гістарычнай прозы існаваннем даўно і ўсімі адзначанай праблемы незапатрабаванасці беларускага літаратурнага слова наогул — а паколькі не чытаюць ніякіх твораў, вось таму, маўляў, не заўважаюць і гістарычных раманаў... У

літаратурнага сюжэта і на свой час, безумоўна, карэктнае, пачынае вымагаць мадэрнізацыі, адчувальнага паднаўлення.

Відавочна наступнае: грамадства бачыць сваю гісторыю ў многім такой, якой яе падае папулярная гістарычная проза. Вядома, што ўяўленні пра нацыянальнае мінулае выступаюць адным з фундаментальных элементаў нацыянальнага светаадчування, таму, напрыклад, ці не асуджаныя на правах спробы фарміраваць новую ідэалагічную канцэпцыю на падставе састарэлых, не перагледжаных уяўленняў пра нацыянальную гісторыю.

Сёння патрэба ў гістарычных творах як ніколі вялікая. На Беларусі неабходна як пераадолюваць інерцыю састарэлых канонаў разумення нацыянальнага мінулага, так і супрацьстаяць канцэпцыям, якія прыносяць гістарычныя творы, напісаныя ў рэчышчы суседніх літаратур. Бо, напрыклад, большасць беларусаў як лічыла Міцкевіча бясспрэчным палякам, так і працягвае лічыць,

Укладальнік кнігі, асабліва літаратурнай класіцы, выступае для чытача ў якасці эксперта-літаратурнага, якому чытач міжволі давярае падбор, размяшчэнне і каментаванне твораў. Але ў сваю чаргу, "...літаратурнавец, — як пісаў адзін з заснавальнікаў рускай тэксталагіі Б. Тамашэўскі, — не можа не быць тэксталагам, г. зн. чалавекам, які не ўмее разабрацца ў тэксце." (Цытуецца паводле: Рейсер С. "Основы текстологии". — Л., 1978. — С.12.) У абедзвюх кнігах парушаны тэксталагічныя правілы размяшчэння твораў: напрыклад, цыклы санетаў, вызначаныя самім Міцкевічам, разбіты санетамі розных гадоў, знятая нумарацыя санетаў. Хаця спачатку ў томіку "Гражына" спачатку парадак мілосных санетаў адпавядае аўтарскаму.

Але больш за ўсё ў памянёных вышэй кнігах здзіўляе і абуряе атрыбутыўная недакладнасць перакладу, інакш кажучы, ёсць факты, калі пераклад прыпісваецца зусім іншаму перакладчыку. (Пра гэта ўзгадваецца ў артыкуле "Папярковы помнік Адаму Міцкевічу", заплаваным у друку ў часопісе "Маладосць" № 2, 2004 г., у якім больш падрабязна аналізуецца "Выбраныя творы" А. Міцкевіча "Беларускага кнігазбору".) З'яўленне кнігі з аднолькавай памылкай паказвае, як адна надбайнасць можа прывесці да эфекту "снежнага камяка" — нарастання і распаўсюджвання недакладнай інфармацыі. Падман неабходна проста спыніць, чаму, спадзяёмся, паспрыяе гэтая публікацыя.

Сутнасць памылкі ў тым, што ў кнізе "Вершы і пазмы" Адама Міцкевіча, з укладаннем А. Клышкі і К. Цвіркі. (Міцкевіч А. "Вершы і пазмы" / Укл. Клышка А. і Цвірка К. Прадмова Лойка А. — Мн., 2000.) пераклад санета XVI "Дабранач" мілоснага цыклу Адама

"прыпісаны", бо ўкладальнік, магчыма, заўважыў свой недагляд і вырашыў у новым выданні адмовіцца ад ілжаўтарства і выправіць памылку, але памылка, на жаль, не выправілася, а яшчэ больш упэўніла, што такія выданні патрабуюць добрай рэдакцыі.

гэтага не ведаў. А калі заўважыў, што памыліўся, то пры атрыманай магчымасці выдання тома "Беларускага кнігазбору", дакладна не высветліў, чый гэта пераклад, не пераправярнуў, не выступіў у друку з інфармацыяй, што ў старым выданні памылкова, можа, з-за тэхнічных прычын, чужы пераклад прыпісаны яму, што і прывяло да паўтору памылкі ў кнізе "Гражына".

На першы погляд падаецца, што гэта дробязь — адзін пераклад санета выпадкова трапіў пад імя другога перакладчыка. Але ж гэта парушае аўтарскія правы іншага перакладчыка, парушае фактаграфію засваення беларускай літаратурай творчай спадчыны Міцкевіча, уводзіць у зман чытацкую публіку, навуковае студэнцтва і сталых навукоўцаў, стварае прэцэдэнт нехлямяжага стаўлення да каштоўнасцяў мастацкай культуры.

Апрача таго, у гэтай надбайнасці бачыцца сімптом боязі супрацоўніцтва з літаратурнаўчай навукай. Такія паважныя працы, які выданне класіка сусветнай літаратуры, проста абавязаны мець навуковых рэцэнзентаў-міцкевічнаўцаў, а таксама навуковых кансультантаў-тэксталагаў, -мовазнаўцаў, -вершазнаўцаў і г.д. А тым чытачам, што ўжо набылі тры апошнія кнігі перакладаў Адама Міцкевіча: "Вершы і пазмы" — Мн., 2000; "Гражына" — Мн., 2003 і "Выбраныя творы" Мн., 2003, — неабходна ставіцца да іх з насцярожанасцю і дзеля гістарычнай справядлівасці насупраць перакладу санета "Дабранач" закрасліць імя Кастуся Цвіркі ці Язэпа Семяжона і напісаць імя Юркі Гаўрука.

Серж МІНСКЕВІЧ

ВЯРНУЦЬ ІМЯ ПЕРАКЛАДЧЫКА

Напрыканцы мінулага года, насустрач 205-м угодкам з дня нараджэння Адама Міцкевіча, выйшлі ў свет дзве кнігі перакладаў паэта: выдадзеныя "Беларускім кнігазборам", укладанне Кастуся Цвіркі (Міцкевіч А. "Выбраныя творы" / уклад., прадм. і камент. Цвірка К. — Мн., 2003) і "Мастацкай літаратурай", укладанне Ірэны Дабрыян (Міцкевіч А. "Гражына. Вершы і пазмы" / уклад. Дабрыян І. — Мн. 2003.). Станоўчым з'яўляецца тое, што гэтыя выданні імкнуліся папулярна і творчасць вялікага паэта, аднак дапушчаныя ў іх памылкі, сярод якіх некалькі факталагічных, зніжаюць пазітыўны эфект і змушаюць да адпаведнага рэагавання.

Міцкевіча прыпісаны Кастусю Цвірку. Таму ў зборніку "Гражына", з укладаннем Ірэны Дабрыян, выдадзеным пазней "Мастацкай літаратурай", гэты санет таксама памылкова прыпісаны Кастусю Цвірку. Можна зразумець Ірэну Дабрыян: хто ж будзе сумнявацца — ці ж папярэдні ўкладальнік не ведаў, што ён перакладаў? Аднак на гэтым кола памылкак не спыняецца. У том "Беларускага кнігазбору", дзе ўкладальнік той жа Кастусь Цвірка, пераклад санета XVI "Дабранач", які слова ў слова адпавядае вершу, змешчаны і ў "Вершах і пазмах" 2000 г. і ў "Гражыне" 2003 г. — прыпісаны ўжо Язэпу Семяжону. Чаму

Якая ж развязка гэтага выдавецкага дэтэктыву? Смешна ці сумна — але гэты пераклад не належыць ні Язэпу Семяжону, ні тым больш Кастусю Цвірку. Насамрэч, гэты пераклад выкананы Юркам Гаўруком, пра што сведчыць першая ў Беларусі кніга перакладаў твораў нашага геніяльнага земляка — Міцкевіч А. "Выбраныя творы" (укл. Брыль Я., рэд. Танк М. — Мн., 1955). Таксама пра гэта сведчыць і другая кніга перакладаў Міцкевіча — Міцкевіч А. "Зямля навагрудская, краю мой родны..." / укл. Мальдзіс А. — Мн., 1969).

Дзіўна, што Кастусь Цвірка, укладальнік некалькіх кніг перакладаў Міцкевіча,

ВІНШУЕМ!

Віншуем праязіка, сатырыка і гумарыста **Васіля НАЙДЗІНА** з 60-годдзем. Жадаем моцнага здароўя і творчага плёну.

4 лютага споўнілася 75 гадоў **Арсеню ЛІСУ**. Яго пяру належыць шэраг грунтоўных даследаванняў творчай спадчыны Б. Тарашкевіча, М. Шчакаціхіна, П. Сергіевіча, М. Гарэцкага (разам з Я. Саламевічам) і інш. Даследчык фальклору, Арсень Ліс з'яўляецца аўтарам і ўкладальнікам шматлікіх выданняў, дзе сабраныя скарбы беларускай народнай творчасці.

Жадаем юбіляру бадзёрасці і далейшага творчага плёну.

♦ 17 студзеня споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння дзіцячага пісьменніка **Алесь ЯКІМОВІЧА**.

Ён пачаў друкавацца ў 1923 г., калі ўваходзіў у літаб'яднанне "Маладняк". Першую кніжку — "Вершы" выдаў у 1925 г.

Вясёлыя і сумныя, смешныя і павучальныя гісторыі леглі ў аснову шматлікіх кніг апавяданняў і аповесцяў для дзяцей. Алесь Якімовіч адкрыў юным чытачам чудаўны, захапляльны казачны свет. У яго апрацоўцы асобнымі выданнямі выйшла шмат беларускіх казак, а таксама зборнікі "Каток — залаты лабок" (1955), "Бацькаў дар" (1957), "3 рога ўсяго многа" (1959), "Андрэй за ўсіх мудрэў" (1983).

Акрамя таго, пісьменнік з'яўляецца сааўтарам "Чытанкі" для 2 класа (з Е. Тадоркінай, 1933), аўтарам падручніка для 2 класа "Роднае слова" (1932) і кнігі для чытання "Слухай — запамінай: Азбука ў вершах і малюнках" (1948), "Звяры нашых лясоў" (1951).

Памёр у 1979 г. Сваімі творамі Алесь Якімовіч імкнуўся даць дзецям радасць, выклікаць вясёлы смех, зацікавіць гульні, прывучыць да жарта, да трапнага слова, навуцы любіць родную мову.

♦ У студзені споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння Янкі **ШУТОВІЧА** — беларускага публіцыста, грамадскага і культурнага дзеяча.

Янка Шутовіч працаваў у розных грамадска-асветных установах і арганізацыях Заходняй Беларусі, у Беларускім музеі ў Вільні. У 1935—39 гг. быў рэдактарам-выдаўцом часопіса "Калоссе", выступаў з артыкуламі пра Ш. Руставелі, Т. Шаўчэнку, М. Машару, Я. Драздовіча. У пасляваенны час знайшоў рукапіс рамана-хронікі М. Гарэцкага "Віленскія камунары".

Памёр у 1973 г.

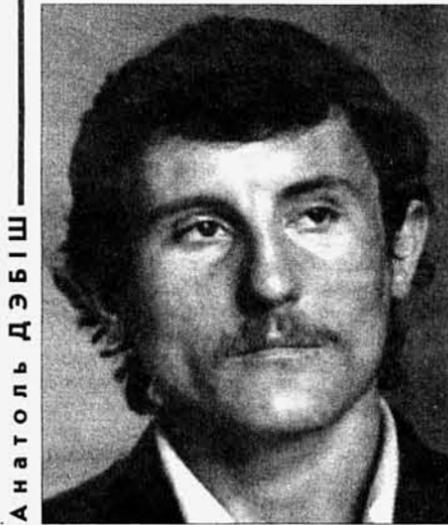
♦ У студзені споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння вядомага крытыка, літаратуразнаўца, публіцыста і перакладчыка **Антон Луцкевіча**.

Ён быў адным з заснавальнікаў Беларускай Сацыялістычнай Грамады (1903), узначальваў Беларускі народны камітэт у Вільні (1916—1919), з'яўляўся старшынёй віленскай Беларускай рады (1918—1919), выкладчыкам Віленскай беларускай гімназіі, заснавальнікам і дырэктарам Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Антон Луцкевіч быў адным з заснавальнікаў і фактычных кіраўнікоў газет "Наша доля" і "Наша Ніва". Даследаваў творчасць У. Сыракомлі, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, М. Гарэцкага, У. Жылкі, Н. Арсенневай, М. Чарота, У. Дубоўкі і іншых пісьменнікаў.

З'яўляўся рэдактарам і выдаўцом зборнікаў паэзіі, публіцыстыкі, альманахаў. Асобнымі кнігамі, адбіткамі і брашурамі (частка з іх падпісана псеўданімам Антон Навіна) выйшлі "Белорусы" (1908), "На дарозе новага жыцця" (1912), "Як правільна пісаць па-беларуску" (1917), "Янка Купала як Прарок Адраджэння" (1932), "Галоўныя кірункі беларускай паэзіі" (1933) і інш.

У 1939 годзе Антон Луцкевіч быў арыштаваны. Паводле афіцыйных звестак, памёр у 1946 г. у зняволенні. Паводле іншых звестак, расстраляны ў чэрвені 1941 г. у час эвакуацыі ў вязняў.

Анатоль ДЭБІШ

ХРАМ

Я сам для сябе збудаваў гэты храм,
Дзе да зор купалы і арганаў без меры.
У які не патрапяць ні грэшнік, ні хам,
Хоць прыпонаў няма і адчынены дзверы.

У гэтым храме я вераю Богу служу,
Ачышчаю душу ад зямное юдолі.
І не мага рукамі, ні хірургу нажу, —
Аддаю сваё цела любові і волі.

Хай да ладу не ўсё шчэ даведзена ў ім —
Шмат расколін і ям, і няроўныя сцены,
Месца знойдзецца ўсім у гэтым храме маім,
Сэрцам чыстымя хто і душою нятленны.

***

Хрыстос Вакрос, раскрыжаваны.
Па грэшнай ён ідзе зямлі.
Яго яшчэ крываваць раны,
Па цернях крочыць ён калі.

Хрыстос Вакрос, паўстаў з нябыту,
Каб шлях прадоўжыць вечны свой.
І нашы душы з тла і быту
Вярнуць да ісціны святой.

Хрыстос Вакрос. Ён сёння з намі,
Прыйшоў, жыццё нам падарыць.
І у душы, і ў кожным храме
Надзеі музыка гучыць.

Хрыстос Вакрос. Яго пазнае
З нас кожны — ў свой зірнуўшы лёс.
Гучыць паўсюль над родным краем —
Хрыстос Вакрос, Хрыстос Вакрос!

ВІЛЬНЯ

Вулак старых сутарэнні.
Ціша. Кавярні. Муры.
Продакаў выявы і цені,
У вэлюме снегу — двары.

Вільняй начною я крочу —
У яву паданняў сівых.
Добра мне гэтая ноччу,
Цешыць усё зрок мой і слых:

Смех адзінокіх прахожых,
Ветру ўздых трапяткі.
Дрэваў сівых пошум Божы,
Сэрца мне цешыць які.

Вее ўсё тут даўніною.
Тут і сябры, і сям'я.
Нават ты побач са мною,
Любая пані мая.

Колькі цябе я не бачыў —
Хвілю, мо дзень, ці гады?
Тут я спатканне прызначыў.
Сёння ўсе тут, як тады.

Дзе ты, о любая пані? —
Вобраз жывой пекнаты.
Можа, цяпер на спатканне
Знойку мне з'явішся ты?

Знаю, мяне ты кахаеш,
Як і часінаю той.
Можа і зараз блукаеш
Вулкамі Вільні начной.

Вось постаць нечая ўзнікла
Там, ля муроў, за вуглом.
Вершнік мільгнуў, і нязвыкла
З неба пачуўся мне гром.

***

Б'ецца ў шыбу праменьчык святла,
Новы дзень пачынаецца знойку.
Спіш салодка, бы ў кветцы пчала,
На плячо мне паклаўшы галоўку.

І са мной на плячы маім спіць
Валасоў залатых тваіх клунак.
На замружаных вейках ірдзіць
Не астылы яшчэ пацалунак.

Лёткі шалік вась з цела спадзе,
Прыжосць майму зроку яўляе.
І бутоны саспелых грудзей
Сон салодкі твой ціха люляюць.

Бы на хвалях пльывеш, — ног плаўнік
У рэчцы цела ўзвышаецца роўна.
Зайчык сонечны паж-жартаўнік
Песціць цела тваё бестактоўна.

Бы знаёмы з табою даўно,
Бы не я, а цябе ён кахае.
Устану я, занавешу акно,
Аніхто хай нам не замінае.

Аня ЯКУБОУСКАЯ

ВОСЕНЬ

Восень зацяршыць фарбы лета,
І разбудзіць ранішнім званком,
Засмяецца у радку паэта,
І заплача сонечным дажджом.

Зной падпаліць верас на паляне
Сэрцу мілым ласкавым святлом,
Ды развесіць павуціну ўранні,
На каліне пад маім вакном.

Яблыкам спакусным пачастуе,
Шчодрасцю прывабіць грыбніка,
Каляровым лісцем зачаруе,
Водарам захмеліць сасняка.

Глянь, у садзе яркая палітра,
Лепшага на свеце мастака.

Восень — найвышэйшая малітва
Для майго працулага радка.

***

У хаце ноч адна пачуе,
Ніхто не стрэне тут мяне.
Не прыгарне. Не пацалуе
Ў маёй радзімай старане
Аглухлі сцены мілай хаткі
І не раскажуць ні аб чым...
Пяшчотны голас мілай мамкі
Знік у прасторы, нібы дым.
Бэз сіратліва выкіпае
Пад шчодрым сонцам,
за вакном.
Мне так журботна:
не страчае,
не кліча маці ў родны дом...

Якуб ЯСЭПКІН

***

Палявою дарогай мы йшлі ў Назарэт,
Каб няўтольную смагу згасіць,
Хоць у мроях Гасподні пачуць Запавет,
Дараванняў ягоных прасіць.

Дні ішлі ці гады на нязорных начох
У святле знітаваных агнёў,
Ды крыва адбівалася ў мёртвых вачох,
Выцякала найзор прамянёў.

Да прастола нябёснага нам не дайсі,
Божа, ночныя цені абводзь,
Мы Хрыста не здалеем у цемры знайсці —
А ў свіціцца распяты Гасподзь.

Ступакі прапалкіся ад траў палявых,
Валачэцца скрозь тлумныя сны,
Запляталі вяночкі мы з красак жывых,
А звліся ў іх змеі адны.

***

У руках праз бязмежжа нясуць
Воі ў вечнасць харугвы блуканняў.
Тут архангелам нас не пачуць,
Не абразіць маной шчыраванняў.

Не для смертных гаротны парад,
Князь нячысты на скрыпачцы грае,
Варта моўчкі адвесці пагляд,
Лёд пякельны струну прабірае.

Чэлядзь збегчы паспее яшчэ.
Як псалмы адспяваюць гандляркі —
Марных спеваў рака пацячэ
Над абломкамі ў райскія паркі.

Тут вяччала нас ліха адно,
Ды ад смерці блажэнных абудзяць,
Не разлітае ў кубкі віно
Толькі нашай крывёй і падстудзяць.

"...у свеце, дзе калісьці жыў-быў велікан, усе мы назаўсёды застанёмся пігмеямі".

Кейт ЛАУМЕР

Зорка набліжалася да іх надзвычай хутка. Спачатку гэта была проста малюпасенькая зіхоткая кропка на бясконцым чорным нябесным прасцірадле, потым яна зрабілася падобнай да спелага яблыка. І раптам, пасвятлеўшы, зазіхацела ў ілюмінатары вялікім бліскуча-жоўтым гарбузом.

Ір уключыў сістэмы тэрмінолага тармажэння і ў хваляванні прыпаў да экрана лакатара далёкага агляду. Іх зоркалёт ужо знаходзіўся ў полі прыцягнення зоркі, таму ён прыцішыў крыху ягоны ход, бо калі вакол жоўтага гарбуза не круціцца ніводная планета, зоркалёту давядзецца тэрмінова змяняць свой курс. Выконваць жа зараз гэты манеўр было вельмі рызыкоўна. Праўда, Ір стараўся пакуль не думаць пра тое, што, магчыма, неўзабаве давядзецца адхіліцца ад гэтай прыгожай зоркі. Ён проста адчуваў, больш за тое, амаль быў

— Першы і другі спадарожнікі таксама, — уголас адзначыў Ір.

— Так, — хутка згадзілася Ая. — Бо знаходзяцца вельмі блізка адна да другой і на іх занадта гарача.

— Значыцца, курс на трэцюю! — хутчэй загадаў, чым спытаўся Ір.

— На Лілею! — весела прамовіла Ая. (Такую назву яна дала гэтай планеце). Калі ты не супраць, любы, — удакладніла.

Яны дасягнулі трэцяй планеты, калі карабельны гадзіннік адлічваў другі тыдзень знаходжання ў наваколлі Ліры — вялікай планеты. Было проста неверагодна назіраць, як няспынна павялічваецца блакітны дыск і насупліваецца побач з ім шэрае вока спадарожніка. Зоркалёт выходзіў на арбіту.

— Атмасфера вуглекіслая, — ціха адзначыла Ая, зірнуўшы на аналізатар. — Ёсць таксама азот і кісларод. Але колькасць іх нязначная.

— Пяць мацерыкоў! — гучна кінуў Ір. — Выразна бачу пяць мацерыкоў! Іх ахутвае...

раз з намі спрабуюць уступіць у кантакт разумныя жыхары. Але чаму яны так няветліва размаўляюць?"

...Ну вось! Амаль падаюць табе на галаву няпрояшаныя гасці, ды яшчэ з такімі гасцінцамі, як выбуховыя бомбы, і хочучы, каб іх сустракалі з хлебам і соллю?! — нібы працятаўшы думкі Іра, затанчылі на экране словы.

Ір збіраўся звярнуцца да незнаёмца з пытаннем, як яго апырэдзіла Ая:

— Прабачце, але вы хто? — таропка набрала яна на залацістай клавіатуры радара. — Разумныя жыхары гэтай планеты? І адкуль вы так добра ведаеце нашу мову?

...Божа, ну і дзіце! Што за прымітыўны інтэлект! І навошта я толькі адарваў сябе ад справы! Дарэчы, можаце не набіраць тэкст, а проста прамаўляць пра сябе свае думкі. Я выдатна чую вас.

Ір міжволі агледзеўся вакол, зірнуў нават у аглядныя ілюмінатары. Не, там як быццам нікога і нічога не было. Значыцца іх і сапраўды чуюць з гэтай загадкавай блакітнай планеты, якая велічна

нечым разважаючы. Але вось экран за-туманіўся пералівамі фарбаваных літар:

...Гм-м. Хто я? Як гэта сказаць? Ну, напрыклад, тая альтэрнатыва, пра якую вы пыталіся. Інакш кажучы — вынік эвалюцыі цывілізацыі такой старажытнай, што ў вас не хопіць усведамлення, каб успрыняць. Таму, што я адначасова і адзінкавая асоба і бясконца колькасць асоб, якія калісьці жылі на нашай планеце. Не, вам гэта цяжка ўявіць...

Таямнічы невядомец казаў праўду. Ір і Ая пакуль нічога не разумелі. Адказ незнаёмца ні на крок не наблізіў іх да разгадкі таго, што вакол адбывалася. Бо пад імі ўнізе па-ранейшаму ляжала пустая блакітная планета. Безжыццёвая, і ў той жа час на ёй дзесьці прытайлася жыццё. Дзіўнае, неверагоднае. Адна асоба і бясконца колькасць асоб... Жыццё, па яго ж словах, неверагодна старажытнае. Але якое чамусьці змусіла сябе на адзіноту на невялікай планеце, адмовіўшыся ад пазнання і вывучэння бляжэжнай касмічнай прасторы...

— Але адкуль вы чэрпаеце тады рэсурсы і энергію? — не сцяпеў каб не папытацца ў субяседніка Ір. — І ці не сумна вам тут, на гэтай невялікай планеце? Вакол жа вас такая неабсяжная прастора! Няўжо вас не цікавяць іншыя светлы?

Экран у адказ замігцеў прыгожымі чырвонымі агеньчыкамі. Незнаёмец, здаецца, зноў пасміхаўся з прымітыўнага мыслення сваіх суразмоўцаў.

...Энергія, прастора, час... Гэтыя паняцці існуюць толькі ў вяшым Сувеце. Я ж — паміж імі... Вывучэнне іншых светаў? Дык вось, пакуль вы тут са мною размаўляеце, я ўжо двойчы пабываў у суседняй Галактыцы. Ды яшчэ злётаў на вядомы вам квазар РХ — 345 на нараду "Пра сумяшчальнасць несумяшчальнага". Дарэчы, у сапраўднасці гэта даўно ўжо не квазар... Такое здавалася неверагодным. Пераадольваць у адно імгненне тысячы, мільярды светлавых гадоў! А можа, таямнічы незнаёмец з іх проста кліць?

— Але ж да згаданага вамі касмічнага аб'екта мільярды светлавых гадоў! — мякка запярэчыла суразмоўца Ая.

...Дваццаць адзін мільярд, — тут жа ўдакладніў невядомы і бы ўздыхнуў кароткай паўзай. — Ну вось, я ж казаў, што вы нічога не разумееце. Але ўсё ж дзякуй за гэту размову. Буду шчыры, вы вельмі пацешылі старога. Ды і вам пара ўжо збірацца ў зваротную дарогу. — Незнаёмец на хвіліну прыпыніў бег літар на экране, потым працягнуў: — Я толькі што зазірнуў туды, да вас. Трэба спяшацца. Ваша раса на Зеі падзялілася. Вось-вось пачнецца атамная вайна. На жаль, я не магу ўмяшацца і прадухіліць канфлікт, бо гэтым парушу закон "Аб неўмяшанні старажытных..." Усё, што я змог зрабіць, пакуль вы тут, гэта спыніць на вашай планеце час. Таму асабіста дастаўлю вас на радзіму. Бо са сваёй светлавой хуткасцю вы будзеце плесціся туды... Га-га-га... Сорамна вымавіць... Лепш зірніце ў ілюмінатар.

Нібы паслухмяныя школьнікі Ір і Ая адарвалі позірк ад экрана, схіліліся над ніжнімі назіральнымі аякентамі. Яны яшчэ ніколі ў жыцці не адчувалі ў грудзях такога хвалявання! Пад імі ўнізе замест загадкавай планеты цяпер плыла велічэзная круглая галава! З вялікімі празрыстымі вачыма, залацістымі брывамі і носам, пухлякымі чырвонымі губамі і пышна-блакітнай шавялюрай. Карціна была яскрава, велічэзная і прыгожая. Аю і Іра ахапіла здранцвенне.

...Ну вось, цяпер вы бачыце мяне. Зараз, спадзяюся, верыце таму, што я казаў.

Раптам, бы з паветра, узніклі каля галавы тоўстыя бліскучыя рукі і нібы тыя слупы ўзняліся ўгоры, ласкава абхапілі іх малюпасенькі зоркалёт, ахутаўшы яго бялесым туманам.

— Скажыце, калі ласка, — зразу меўшы, што іх карабель вось-вось панясецца ў бязмежную прастору і трэба спяшацца з пытаннем, узрушана крыкнула Ая, — пра што вы разважалі і думалі аж цэлы мільён гадоў? Як ваша імя?

— Пра Сувет думаў, наш і новы, — раптам, нібы з-за сцяны данёсся надзіва прыемны высокі голас, — у якім будзе толькі Асоба! Бывайце!

Зоркалёт ахінула бліскучая залацістая тканіна. І праз імгненне Ая і Ір убачылі як у ілюмінатары вырасла вялікая зялёная планета — іх родная Зея! Але яны яшчэ доўга пазіралі ў той бок, дзе жыў вялікі касмічны Падарожнік, Творца і Філасоф бясконцай прасторы і часу, імя якому АСОБА...

АСОБА

Вадкасць займала большую частку паверхні блакітнай планеты. Гэта аказалася сапраўднай знаходкай! Той энергіі, што была прыхавана ў гідрасферы Лілеі, іх цывілізацыі хопіць на тысячы, мільёны гадоў!

Ір скіраваў позірк зноў на мацерыкі. Калі зоркалёт зрабіў яшчэ некалькі віткоў вакол Лілеі, Ір скіраваў яго бліжэй да планеты ў ейную магнітасферу.

— Дарагі, зірні... Там... там нешта ёсць...

Кінуўшы позірк на вочка лакатара, бо менавіта ў яго ўтаропілася Ая, Ір пачырванеў. Ягоны паўкруглы лоб пакрыўся буйнымі кроплямі поту. Ад моцнага хвалявання ён нават не мог паварушыць шчупальцам. На паўпразрыстым экране не бачылася лічбаў і каардынат! Па яго дыяганалі марудна, адна за адной цягнуліся толькі вялікія белыя літары. Яны паволі складаліся ў словы і сказы на іх роднай зяянскай мове:

...Хто гэта там збіраецца кідаць у мяне выбуховыя бомбы?! Хто перабіў мой мільённагадовы роздум?!

Экран паўтарыў дзіўныя пытанні некалькі разоў запар і раптоўна патух. Потым зноў па ім паплылі словы:

...Ды пераклучыце нарэшце вы свой радар, каб адказаць мне! Божа, колькі яшчэ ў гэтым Сувеце тугадумаў!

Ір здрыгануўся, пазбаўляючыся здранцвення, і нахіліў сваё цыліндрападобнае цела ўперад. Сапраўды, чаму ён забываў пераклучыць радар на рэжым адказу? Іх жа запрашаюць да кантакту! Але хто? Планета ж ненаселеная. Гэта ён бачыў на свае вочы, яшчэ некалькі хвілін таму. Пра тое сведчылі і паказанні ўсіх карабельных аналізатараў! Там унізе, на блакітнай планеце, няма жыцця! Не толькі высокаарганізаванага, але нават і прымітыўнага.

Тады хто ж задае пытанні? Ды яшчэ і абурэецца, што не адказваем? І адкуль гэты "нехта" добра ведае іх зяянскую мову?

"Чакай-чакай, — раптам прыйшла да Іра выратавальная думка. — А ці не гульня гэта бартавога камп'ютэра? Так-так, надакучыла яму за доўгае касмічнае падарожжа, вось і вырашыў нас крыху разыграць..."

...Дурань несусветны, ваш гэты бартавы камп'ютэр! — нечакана з'явіўся на экране чарговы тэкст. — Дапапоны выкапны! Я, дарэчы, яго адключыў. Вы цяпер на маім сілкананні. Інакш ваша бязгледзкая машына не вытрымала б майго энергетычнага поля.

Гэта ўжо не было падобна на ману. Бо крайком вока зірнуўшы на лакатар, Ір захваляваўся не на жарты. На ім не было аніякіх дробязных спалохаў і перашкод. Але канчаткова да свядомасці яго вярнуў усхваляваны голас Аі, якая схілілася над экранамі лакатара:

— Ёсць, любы, ёсць! Імпульсы!.. Я засякла іх. Яны ідуць з планеты!

Прыціснуўшыся да крэсла, Ір ціха ўздыхнуў.

"Значыцца, усё ж такі Лілея заселена, — канстатаваў ён для сябе. — І за-

праплывала пад імі. Гэта сведчыць пра тое, што там, унізе маюцца вельмі дасканалыя навукова-даследчыя машыны.

...Ды не пры дапамозе машын, — зноў застрэчыў экран літарамі. — Якія ж вы яшчэ прымітыўныя! Проста звычайныя органы слыху, такія ж самыя як і ў вас, толькі ў мільён разоў больш дасканалыя!

Ір моцна здзіўіўся хуткасцю, з якой таямнічы незнаёмец ужо не першы раз прачытваў ягоныя думкі. Ён употай зірнуў на Аю. Яна таксама выглядала вельмі разгублена.

— Як гэта ў мільён разоў? — з непрыхаванай цікаўнасцю зірнула яна на экран, быццам ён быў тым таямнічым розумам, які вёў з імі гаворку.

Той жа зноў успыхнуў россыпам літар: ...Можа, вам гэта выкласці формулай... Але ва ўсёй вашай цывілізацыі не адшукаецца столькі стужкі, каб яе запісаць...

Розум блакітнай планеты яўна пасміхаўся з ведаў Іра і Аі. Праўда, дабрадушна і зычліва. Што ж, ён тут гаспадар, а яны... Яны толькі проста закаханыя адно ў аднаго ў аднаго касмічныя вандрунікі.

— Ведаеце, мы вельмі ўдзячныя вам за тое, што ўступілі з намі ў кантакт, — пачаў Ір зычліва. — Сустрэча з іншымі светамі заўсёды хвалюе і радуе нас. А прыляцелі мы...

...Ды ведаю, — перабіў яго тэкстам незнаёмец. — Вы прыляцелі з Зеі, зялёнай планеты, што ў 94 светлавых гадах адсюль. Вы — добрая і шчырая раса, хоць вельмі і наіўная. Але ваша планета моцна перанаселеная. Таму прыляцелі сюды не на пошукі братоў па розуме, а дзеля таго, каб асвоіць і засяліць адкрытую вамі планетную сістэму. Але я пытаюся: якая ж мэта такой бясконцай касмічнай экспансіі?

— Мэта? — паспрабавала прамовіць Ая, але невядомы пакінуў без увагі пытанне.

...Кажу праўду: гэты шлях згубны для цывілізацыі. Міне час, і вы перанаселіце ўсю акалячую вас касмічную прастору таксама, як і родную планету. І што тады? Жудасны горан вайны з іншымі светамі ці паміж раз'яднанымі часткамі вашай жа расы?

Экран пацямнеў. Ір і Ая задумлена перазірнуліся. Сумнае прадбачанне невядомага розуму пра лёс іхняй расы вядома ж мела пад сабой рацыю.

— Хіба ёсць нейкая іншая альтэрнатыва касмічнай экспансіі? — ціха спытаўся Ір. — Любая ж цывілізацыя мае патрэбу ў рэсурсах і карысных выкапнях, інакш яе развіццё перапыніцца. А яны на маленькіх планетах вельмі абмежаваныя. Таму сама прырода бы спланавала, каб мы зрабіліся вечнымі касмічнымі вандрунікамі. І яшчэ, можна ў вас запытацца: хто ўсё ж такі вы? Чаму нас не бачаць нашы прыборы і апараты?

Ён глядзеў на пусты экран. Таямнічы розум не адказваў доўга, быццам над

Алесь АЛЯШКЕВІЧ

упуўнены: яна мае спадарожніка. Ір верыў у сённяшні поспех.

Ён міжволі кінуў пашчотны позірк на сваю чароўную сяброўку, якая сядзела ў суседнім крэсле і ўважліва ўзіралася ў серабрыстае вока лакатара. Адрозна пасля таго, як яны з Аяй узялі шлюб на Зеі, ім падаравалі вось гэты цудоўны зоркалёт і на выбар прапанавалі аж цэлыя чатыры квадраты Галактыкі для ладкавання асабістага жыцця. Хвала Дакля, што прайшла ў свой час праз гэтыя яшчэ пакуль мала даследаваныя касмічныя вобласці, пацвердзіла — яны незаселеныя. Ір і Ая выбралі менавіта гэты куток Галактыкі. І, здаецца, не падмануліся ў сваіх спадзяваннях, бо на экране лакатара замігцела спачатку адна, пасля адрозна некалькі чырвоных кропак.

— Адзін, два, тры, чатыры, пяць, шэсць... — уголас радасна лічыла Ая спадарожнікі, што высвечваліся на экране. Павярнуўшыся да Іра, дзяўчына ўсхвалявана ўсклікнула: "Любы! Ды іх тут добры тужні!"

Ір быў узрушаны не менш за сваю каханую. Вядома ж, ён чакаў, што вакол дзівоснай жоўтай зоркі маюцца планеты. Але каб столькі!.. Ір пералічыў спадарожнікі. Іх было роўна дзевяць! Прычым яны ўсе валодалі ўласнымі спадарожнікамі.

— Пяць малых планет і чатыры вялікія! — радасна ўсклікнула Ая, зноў прыпаўшы да вочка лакатара. — Любы, мы тут заснуём вельмі прыгожую цывілізацыю!

— Так, дарагая, — пагадзіўся з ёю Ір. — Мы паклічам сюды сваіх суайчыннікаў і ўдыхнем у гэтыя планеты жыццё!

Аблёт і вывучэнне адкрытай сістэмы рабілі нетаропка і грунтоўна. Неўзабаве Ір вылічыў іх дыяметры і арбіты планет.

Усё больш і больш інфармацыі ад аналізатараў паступала ў банк даных. Адкрытая планетная сям'я аказалася на дзіва багатая на карысныя выкапні. Яна валодала вадародам, геліем, метанам, каштоўнымі мінераламі, рэдкімі металамі, мела шматлікія энергетычныя рэсурсы. Прыборы адзначылі наяўнасць у ёй амаль усіх элементаў табліцы Кіхта.

— Вялікія планеты не прыдатныя для жыцця, хоць і валодаюць магутнымі энергетычнымі рэсурсамі, — канстатавала Ая, пазіраючы на шкалу дадзеных. — Вельмі вялікі ціск і жорсткія кліматычныя ўмовы.

ЮБІЛЕІ ЗІМОВЫЯ...

Юбілейных дат на календары першых месяцаў 2004 года няма. Ды некалькі з іх варта вылучыць і нагадаць, бо яны звязаныя з імёнамі асоб, знакавых для беларускага мастацтва, для гісторыі развіцця айчынай культуры.

85 гадоў споўнілася з дня нараджэння Уладзіміра АЛОЎНІКАВА, народнага артыста Беларусі, прафесара, кампазітара, чые сімфанічныя, камерныя творы і, вядома ж, многія песні ўвайшлі ў «залаты фонд» нашай музыкі. А знаёмая ўжо некалькім пакаленням «Радзіма, мая дарагая» даўно ўспрымаецца як лірыка-патрыятычны сімвал Бацькаўшчыны.

85 мінула і з дня нараджэння Паўла КАРМУНІНА, народнага артыста Беларусі, чые па-майстэрску створаныя сцэнічныя вобразы ўвайшлі ў гісторыю Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Акцёрскія работы занага купалаўца рабілі больш выразнымі тэлевізійныя пастаноўкі, запамінальнымі былі эпизоды з удзелам памяркоўных і шчырых беларусаў, якіх увасабляў гэты артыст у стужках кінастудыі «Мосфільм».

100-годдзе з дня нараджэння Рыгора КАЧАТКОВА адзначаюць тэатралы. Рускі акцёр, ён зрабіў важкі ўнёсак у тэатральнае жыццё нашай краіны і быў ганараваны высокім званнем народнага артыста БССР.

90-годдзе з дня нараджэння Сімы НІСНЕВІЧ нагадвае пра не такі ўжо і даўні час, калі гісторыю станаўлення і развіцця творчасці прафесійных беларускіх кампазітараў студэнты кансерваторыі (Акадэміі музыкі), а таксама дзеці, падлеткі вивучалі, карыстаючыся адзінай крыніцай — працамі гэтай музыказнаўцы, педагога (канспектам яе лекцый, або навукова-папулярнымі публікацыямі, або падручнікам).

100 гадоў з дня нараджэння Ларысы АЛЕКСАНДРОўСКОЙ. Пра гэтую дату «ЛіМ» загаварыў яшчэ летась. Тады спакваля пачыналася падрыхтоўка музычна-тэатральнай грамадскай да юбілею з дня нараджэння беларускай опернай прымадонны і прапагандысткі роднай беларускай песні, народнай артысткі СССР. Сёлета чакаюцца святочныя ўрачыстасці, а таксама імпрэзы, звязаныя з ушанаваннем імя айчынай опернай легенды.

75 гадоў з дня нараджэння Льва ГАРЭЛІКА (16 лютага) адзначаецца, можна сказаць, амаль адначасова з юбілеем нашай опернай «зоркі» (адпаведна — 15 лютага). Яны мелі агульнае месца служэння музычнаму тэатру: Нацыянальны акадэмічны Вялікі... Народны артыст Беларусі, цудоўны скрыпач, ён перайграў ці не усе сола ў оперных і балетных спектаклях і, вядома ж, даволі часта выступаў як канцэртны выканаўца, у рэпертуары якога багата было рознай музыкі. Рознай, але абавязкова чароўнай.

С.Б.

ГАЙДА ў «ГОРАД МАЙСТРОў»!

«Горад майстроў», вясёлых і працавітых жыхароў якога намагаецца скарыць ды падпарадкаваць тыран-заваяўнік у павучыным абліччы, зноў з'явіўся ў полі глядацкага зроку. Толькі цяпер ужо не на экраны, а на вялікай сцэне — у Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі. Прэм'ера казкі-прыпавесці з музычнай папулярнага маскоўскага кампазітара Геннадзя Гладкова (аўтар шлягераў, якія прыйшлі на эстраду з мультфільма «Брэменскія музыканты», тэлестужак «Сабака на сене», «Звычайныя цуды» ды інш.) адбылася тут пры канцы 2003 года.

Працавалі над пастаноўкай музычны кіраўнік і дырыжор Леў Лях, рэжысёр Галіна Галкоўская, мастак Любоў Сідзельнікава. «Горад майстроў» — шматнаселены. Таму ў ролях занятая і юныя выхаванцы Дзіцячага музычнага тэатра-студыі, і артысты хору, і маладыя салісты, і зоркі айчынай опернай сцэны, сярод якіх Віктар Чарнабаеў, Віктар Кавальчук, Аляксандр Кеда, Віктар Стральчэня.

Я.КАРЛІМА

«Белая Вежа», Міжнародны тэатральны фестываль, які традыцыйна праходзіць восенню ў Брэсце, заўсёды збірае пад дахамі драматычнага і ляльчанага тэатраў найбольш цікавыя, спрэчныя і надзвычай відовішчныя пастаноўкі. Нарадзіўшыся ў другой палове 90-х, ён павінен быў канкураваць з іншымі фестывалямі. І тэатральныя калектывы Беларусі лічылі за гонар паспрачацца за Гран-пры ў Брэсце з тэатрамі з Літвы, Польшчы, Расіі.

Экскурс у мінулае «Белай Вежы» выкліканы не яе юбілеем, да таго яшчэ далёка. Хутэй тым, што на сёння фестываль застаўся ў нашай краіне адзіным традыцыйным у прасторы тэатральнай творчасці. Дай Бог, каб новыя памненні, якія пачаліся ў гэтай справе, аказаліся плённымі і жыццяздольнымі. А ў брэсцкага фестывалю ёсць свае набыткі, гісторыя, успаміны, канцэпцыі.

прыёмы, тэатр плошчы, грубы гумар — гэта множылася і знаходзіла ўсё новыя формы на фестывалі.

***

У 1999-м фестываль быццам выходзіў з пазначанай годам раней карнавальнай перакрываючасці сэнсаў у сапраўдную гульні са смерцю. Ад «Дэ-

МЫ ЛЮДЗІ... МЫ МОЖАМ ПАРАЗУМЕЦЦА...

ШЛЯХІ «БЕЛАЙ ВЕЖЫ»

***

Фестываль 97-га года ладкаваўся як спроба ажыццявіць эксперыментальны рух у тэатральнай прасторы Беларусі, спроба знайсці сваё месца сярод тады шматлікіх тэатральных фэстаў, выявіць тэндэнцыі 90-х, асэнсаваць іх і даць свежыя подых новаму тэатру.

Ля муроў Беларай вежы ў Камянцы быў прадстаўлены «Рычард III» у пастаноўцы В. Анісенкі, добра прыняты ў Эдынбургу. Спектакль зрабіўся тады знакавым для падзей у беларускім тэатры.

Пастаноўка Маладога тэатра з Кіева выяўляла драму чалавечай свядомасці ў «Войцэку» З. Лазоркі паводле п'есы Т. Бюхнера, праблему маленькага чалавека ў напружанай рэальнасці. Створаны як прыпавесць і парадокс, спектакль канстатаваў абсурд быцця, сама пастаноўка была насычана экспрэсіяй і сінкапічнымі рытмамі 90-х, напружанымі і рванымі мазаікамі сцэнаграфіі.

Маскоўскі тэатр «Чорнае неба Беларай» паказваў на малой брэсцкай сцэне спектакль «Тут быў СССР» (прызёр фестывалю «Кантакт»-97). Сучасная містыфікацыя чалавечы аблічча і прасторы, незвычайна складаная светлавая партытура, філігранная акцёрская гра, метамарфозы формы — кампаненты спектакля дазвалялі не проста гаварыць пра выкарыстанне ў тэатры сучасных тэхналогій, а найбольш — пра тое, як гэтыя тэхналогіі могуць уплываць на тканіну менавіта тэатральнай прасторы.

А на пляцоўцы каля Брэсцкага тэатра маладзёжнага трупы з Дархана разгарнула дзеянне спектакля «Дзяўчына Жуаяр» у мангольскай юрце.

У спектаклі А. Лаценаса паводле чэхаўскага «Іванава» (Гран-пры фестывалю) дзеянне быццам зорак спыняла час, ператвараючыся ў абсурд вечнасці. У зусім разарванай на фрагменты прасторы разварочваліся розныя сінхронныя малюнкi, з іх сутыкнення і ўзніклі трагедыі лёсаў.

***

Фестываль 98-га года зрабіўся феерыяй карнавальнай формы. Ад «Декамерона» паводле Д. Бакача ў пастаноўцы Каўнаскага тэатра драмы праз філасофскую казку «Шчаслівыя жабракі» ў пастаноўцы М. Шыйко з акцёрамі беларускага ТЮГа, праз спектакль «Цыганскі кароль» Брэсцкага тэатра, праз «Яблычныя гульні» з Бона — да «Трохі віна...» ці «70 абаротаў» тэатра драмы і камедыі з Кіева. Наша жыццё, усё больш нагадваючы карнавал, адбівалася ў сцэнічным дзеянні, і «Декамерон» у выкананні маладых акцёраў-каўнасцаў быў уваходам фестывальнай стыхіі ў ўвадам глядачоў у эклектычную, вольную прастору, дзе чалавек здольны іграць з рэальнасцю нібыта з дзіцячымі кубікамі. Адкрытыя

метрыуса» Б. Луцэнкі паводле незавершанай драмы пра рускую смуту Ф. Шылера, праз псіхааналіз «Столпнага д'ябла» Р. Таліпава (п'еса С. Кавалёва паводле твораў К. Марашэўскага, Я. Купалы і Ф. Аляхновіча), праз «Міс Джулія» (паводле А. Стрындберга), тэатра «Маньяна» са Стакгольма, праз «Крэслы» (паводле Э. Іанэскі з Любліна — да «Скокаў смерці», паводле А. Стрындберга, з Рыгі.

Спектаклі таго фестывалю былі надзвычай строгія па форме, дасканалыя па акцёрскай ігры, вынаходлівыя ў сцэнаграфічным вырашэнні, уражвалі тымі пластамі чалавечай свядомасці, якія выяўлялі пастаноўшчыкі. «Міс Джулія», зробленая на мяжы пластычнага тэатра, клаунады, марыянэтканага тэатра і драматычнай пастаноўкі, давала зусім нечаканы для інтэрпрэтацыі гэтага твора Стрындберга сэнс: тэатральны маскаррад не прыкрываў, а наадварот, рабіў найбольш дакладным і гульні герані з лёсам, і трагічныя наступствы гэтай гульні. А ў «Столпным д'ябле» такі ж гульні былі пазначаны чырвона-белачорным колерамі і знакавымі мізансцэнамі. «Скокі смерці» ў пастаноўцы Р. Козака (сцэнаграфія А. Фрэйбергса, мастак па касцюмах К. Пастэрнак, мастак па святле С. Макрашын, харэаграфія А. Сігалава) проста зачараваў публіку і знаўцаў. Прастора вады, шкла, халодных водбліскаў, халодных гукаў, шэра-блакітных колераў — і трагічныя абставіны герояў, якія апынуліся ў злашчасным любоўным трыкутніку. Дзеянне нібыта геаметрычна выкладвае гэтую фігуру на чатырохкутніку сцэнаграфіі — воднага басейна, і ў цэнтры аказваецца галоўны персанаж як самая важная кропка канцэнтрацыі сэнсу і сюжэта.

***

«Белая Вежа» 2000 года вызначыла тэму суадносін унутранага свету чалавека і Сусвету. І тое, як гэтыя суадносіны выяўляліся ў гісторыі. Ад «Князя Вітаўта» купалаўцаў, праз «Палачанку» А. Андрасіка паводле п'есы А. Дударова ў беларускім ТЮГу, праз «Карнавал —

што за дзіўная назва» Брэсцкага тэатра драмы і музыкі, праз «Шагал... Шагал» у коласаўцаў, праз мінскую «Камедыю пра Барыса Гадунова і Грышку Атрап'ева» Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага, праз галейскі «Шынель» з Балгарыі ды «Забойства ў саборы» з Украіны — да «Рычарда III» у пастаноўцы А. Лаценаса (Вільня).

«Князь Вітаўт» у пастаноўцы В. Раеўскага паводле п'есы А. Дударова, паказаны ля Вежы, над якой якраз узнімалася Вялікая Мядзведзіца і ля якой разгараліся вогнішчы і паходнямі асвятляліся твары герояў, уражваў як пластычнае відовішча — так заўсёды бывае на спектаклях з візуальным вырашэннем Б. Герлавана. Гэта — свой цэласны свет, дзе

людзі ўпісаны ў асяроддзе, прыроднае і гістарычнае; дзе лёс іх падпарадкаваны магутнай хадзе часу і наканавання; дзе сімвалы і знакі — толькі сведкі і меткі гэтага наканавання, а чалавек вымушаны ісці вызначаным шляхам і годна выносіць прызначанае яму. Шляхі князя-ўладара, нібыта зорныя дарогі на нябёсах... У «Палачанцы» больш пшчоты, князь Уладзімір і князёўна Рагнеда — юныя, у іх яшчэ гарэзлівы тон і настрой іх такі падобны да перападаў закаханасці-нянавісці сучасных падлеткаў. Спектакль А. Андрасіка наскрозь міфалагічны, і ў сцэнаграфіі Б. Герлавана шмат паганскіх сімвалаў і матываў.

«Шагал... Шагал» В. Баркоўскага паводле п'есы У. Драздова «Прамы вагон да Парыжа з усімі перасадкамі» трапіў у Брэст адразу пасля выдатнага поспеху на Эдынбургскім міжнародным фестывалі мастацтваў. «Мой горад, мяне не забыў ты яшчэ... /Рака твая ў целе маім цячэ...» — гэтыя радкі з верша Марка Шагала можна было б паставіць эпіграфам да віцебскага спектакля. «Мой горад, мой горад! Як даўно я не размаўляў з тваімі аблокамі, як даўно я не дакранаўся да тваіх платоў! Але не было ніводнага дня, ніводнай хвіліны, каб я не помніў цябе! Я цапаў цябе ўсім сваімі фарбамі на ўсіх сваіх карцінах...» Такія радкі можна адрасаваць толькі вельмі блізкай істоце, і сапраўды другім галоўным, пасля Шагала, героем пастаноўкі робіцца Віцебск...

***

Наступны фестываль вызначаўся асабліва цікавымі акцёрскімі працамі. Ад купалаўцаў Ліліі Давідовіч і Мікалая Кірычэнкі ў «Чорнай панне Нясвіжа» да Рыгора Шацько і Баляслава Сяўко ў «Зямлі» — пастаноўцы В. Баркоўскага на Коласаўскай сцэне. Ад Аляксандра Разаліна ў «Старым новым «Фаўсце» ў пастаноўцы С. Праханава (Маскоўскі «Театр Луны») да Лукі Ляцінанака ў «Бяныч Браслі» — жанчыне з дзвюма галавамі ў пастаноўцы «Teatro Tatro» са Славакіі. Ад Катажыны Вягліскай і Міхала Ярмінскага ў познанскай «Ночы Гельвера» да Тамары Ляўчук у «Саламеі

Русецкай" у пастаноўцы А. Бакірава (Брэст). Ад Фолькера Зеевальда ў спектаклі "Набліжаецца прастора маўчання" музычнага тэатра з Кельна да Явава Рафальсона ў "Хітрыках Скапэна", дый наогул — усёго акцёрскага складу гэтай пастаноўкі Г. Трасцянецкага паводле Ж.-Б. Мальера ў Рыжскім тэатры рускай драмы (Гран-пры фестывалю).

Залетаўні фэст можна было азначыць тэмай, закранутай амаль ва ўсіх спектаклях: процістаянне жыцця і смерці. "Маскарад" тэатра "Лучафэрул" з Кішынёва (Гран-пры) сканцэнтравана гэтую тэму найбольш выразна, у строгай геаметрыі пабудаваны ўсе дзеянне лермантаўскай драмы. І "Жаночыя гульні" Кіеўскага тэатра драмы і камедыі, і "Скокі смерці" Дзяржаўнага тэатра нацыі з Масквы, "Чатыры ў нуль" таго ж тэатра паводле "Запісак вар'ята" М. Гогала, і "Калігула" Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага (Мінск). І "Эдзіт Піяф" Рыжскага тэатра рускай драмы — кожная пастаноўка па-свойму вызначала праблемы сэнсу жыцця і адносін да смерці.

І, нарэшце, "Белая Вежа" 2003 года. На мой погляд, вызначальна ў яго спектаклях была стыхія неспакою, хаосу, пошуку не столькі цэласнасці, колькі бесструктурнага формаўтварэння. Сённяшняе мысленне — кліпавае. "Вестсайды гісторыя" тэатра "Лучафэрул" з Кішынёва, "Клоп" Брэсцкага тэатра драмы і музыкі сумесна з Берлінскім тэатрам "Stolitschny", "Скандал з публікай" Кіеўскага тэатра "Кола" аказаліся ў цэнтры спрэчак. Магдаўскі спектакль быў актуальны сваёй адрасаванасцю маладым нефармалам. Брэсцкі спектакль таксама звяртаецца да новага пакалення, пакалення пехт, якое думае па-іншаму і ў якога іншая сістэма вобразаў. Кіеўская пастаноўка вядомай у 70-я гады п'есы П. Хандке з хвалі "сярдзітых" прапаноўвала нечаканыя і цалкам непрымальныя ўмовы інтэлектуальнага відовішча, якое аказалася зусім не інтэлектуальным, у якім акцёры не змаглі давесці свае задачы і намеры да адточанасці, а глядачоў — да панікі і страты прытомнасці. Аднак разлік на менавіта гэты вынік адчуваўся ў задумцы спектакля.

"Дзівакі" Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага (Мінск) у пастаноўцы В. Ераньковай уразілі нечаканасцю матэрыялу і тонкім гумарам ва ўспрыманні тэатрам тэксту п'есы класіка. "Махаз" Абхазскага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя С. Чанбы з Сухумі — праца самымі мінімальнымі скупымі сродкамі, аднак сцэнічная метафара атрымалася ёмістая, пранізлівая, шматзначная. Наогул, твор наскрозь міфалагічны — мысленнем, асэнсаваннем свету, любові, абароны жыцця (Гран-пры фестывалю ў драматычнай праграме). Вечар купалаўца Генадзя Аўсянікава са спектаклем "Беларусь у фантастычных апавяданнях" ("Шляхцыц Завальня") стаўся падарункам для глядачоў: багацце голасу, адметны тыпаж, мноства акцёрскіх знаходак прыстасаванняў, жывая матэрыя агеньчыкаў свечак, горак зерня, невялічкіх драўляных бочачак... Усё гэта стварала атмасферу калядных падзей мінуўшчыны, і здавалася, што час супакойваўся, рабіўся фантастычна-казачны, снежна-чароўны, поўны загадак і незвычайнасцей.

Амаль усе спектаклі фестывалю распавядалі пра любові. Гэтая празрыстая, тонкая тэматычная нітка звязвала ўсе тэмы, вобразы, напрамкі і зоны праграмы. Давала надзею, закалыхвала сэрца, ціха некуды клікала, нібыта гаварыла: мы людзі... мы можам паразумецца, пакуль існуе любові...

Намаганні абласнога савета, абласнога ўпраўлення культуры (вельмі зацікаўленага ва ўсім, што адбываецца падчас "Белай Вежы"), дырэктры Брэсцкага тэатра драмы і музыкі, Брэсцкага тэатра лялек скіраваны на тое, каб нават у складаных умовах фестываль жыў. Каб ягоныя спектаклі жывілі надзею на будучыню.

Таццяна КАТОВІЧ

Марыус ТУПАН

Нарадзіўся 18 красавіка 1945 года ў сяле Тымна павета Мехедзінц. Закончыў філалагічны факультэт. Дэбютаваў вершамі, а прозай у штотыднёвіку "Лучафэрул" ("Зорка"), галоўным рэдактарам якога цяпер з'яўляецца. Надрукаваў 9 раманаў, 2 зборнікі навел і апавяданняў, 2 зборнікі п'ес. Мае адзнакі і прэміі за творчасць у Румыніі і ЗША.

Іхнія бойкі часам заканчваліся крывею, прабітай галавой, пераламанымі нагамі альбо вывіхнутай рукой. Але гэта не выклікала ў танцораў нянавісці. Яны хутка мірыліся, бо на другі дзень зноў мусілі разам танцаваць, адзін аднаго валтузіць за паясніцу. Яны ўжо і забыліся, калі пачалі, не ведалі, як далёка аддаліся ад дому. Высахлая зямля трэскалася пад іхнімі нагамі, гатовая праглынуць іх. На камяністых палях трымцелі кукурузныя сцяблыны, бліскалі жоўтымі пачаткамі. Не абгорнутыя і не падвязаныя вінаграднікі са зморшчанай завяззю спаліся лям перасохлай зямлі. Сонца стаяла зусім нізка пад хмарамаі і паліла ўсё навокал. Засуха смялялася трэшчынамаі на зямлі, выскалялася чыр-

ўскраек сонца на схіле дня. Адзін за адным падалі танцоры, але на іх ніхто не звяртаў увагі. Хто мог — падымаўся, хто не — заставаўся, каб сабой узбагаціць зямлю. Першым, напэўна, упаў бы зняможаны музыка, але пра яго клапаціліся і падтрымлівалі як найгалоўнага ўдзельніка паходу.

Ніхто не даведаецца, калі дайшлі яны да жаданага месца, якое слова спыніла іх, але пра звычай завяззю вочы не забыліся. Вочы завязвалі адно аднаму чым патрапіцца: хусткамі, шалямі, анучкамі. Вязалі як мага мацней, на некалькі вузлоў, каб падчас скокаў вочы не апынуліся на святле. Прыбраныя, з завяззенымі вачамі, выдаючы сябе за пудзіла, скакалі, выклікаючы дождж.

Канчалася вада для піцця. Яе ашчаджалі для музыкі, які мусіў выжыць, насуперак усяму. Хто б ні падаў на зямлю, працягвалі танцаваць безупынку. З завяззенымі вачамі яны не бачылі, хто знік, а хто застаўся. Танчылі ўжо моўчкі, апантаныя толькі гэтым заняткам.

Выправіліся яны да Казінага рога, каб выпрасіць дождж, збавіцца ад засухі, наталіць свае душы, аднак злыя духі заставаліся няўмольнымі.

— Брудныя нашыя душы, і не адмыем мы іх, — казалі старыя, што заставаліся ў працэсіі.

Іншыя прадказвалі яшчэ горшае. — Зманвае нас Казіны рог, каб знішчыць тых, хто застаўся, хто верыць сіле Божай, бо даравання больш няма нікому.

— Ага, праўда гэта. — Там, на пагорку, у цёмным лесе, загінем мы ўсе: малы альбо стары, мужык альбо баба — усіх напаткае адзін лёс.

Саслабелі ўсе да знямогі. Павязкі з іхніх вачэй зваліся, і вочы, што прывыклі да цемры, жмурыліся ад святла. Яны палохаліся адно аднаго — здавалася, з'явіліся з таго свету: голыя, з худымі тварамі, згорбленыя, як выгнутыя на сонцы дошкі. Надзвычай хутка агонь ахапіў іхнія целы, а нястрымныя танцы паскорылі гарэнне дашчэнту.

Пераклад з румынскай мовы
Анатоль БУТЭВІЧ

КАЗИНЫ РОГ

Вяскоўцы стоўпіліся як на хаўтурах, альбо як на вяселлі, ці на апошняй сустрэчы. Меўся з імі і музыка, без яго не абідзешся ў задуманай справе. На музыку было балюча глядзець, такі ён схуднелы: адны косці. Яго дражнілі, тузалі за што трапяць, чапляліся, але ён ні на кога не сердаваў, хоць ледзьве стаяў на нагах. Адкуль бралася сіла? Адзін, без падмены, ён стамляўся да знямогі, але як толькі сціхала мелодыя, разгарачаныя, спацелыя, счырванелыя танцоры нападлі на яго, станавіліся паперадзе, каб былі бачны іхнія прыгажуні-напарніцы, і ён іграў зноў. Біліся за месца, спрачаліся за танец: каму давай сырбу, каму харавод, а таму захацелася казачка. Але спрачаліся без злосці, працягла лаяліся скорагаворкамі, падалі на каленні перад дзвярцамі, падскоквалі — хто вышэй, размахвалі дубінкамі, зробленымі з рогу і платана, завостранымі і абпаленымі з аднаго канца, нібыта адганялі нябачных ворагаў, імёны якіх, па ўзаемнай згодзе, заставаліся невядомымі. У карчме стаяў невыносны дух не толькі ад выпітай алыбчнай, грушавай альбо слівавай самагонкі, але і ад невядомага іншага зеляня, прыхаванага дзеля гэткага выпадку.

воньмі камянямі ў перасохлых рэчышчах. Толькі пясок і пыл гаспадарылі навокал.

Але акрамя сонца і засухі былі яны — шумлівыя і разгарачаныя, нястомныя і нецярплівыя. Яны чакалі дажджу, як звары чакаюць святання, пільнавалі, калі ж неба не вытрымае, яны праглі збаўчай прахалоды, якая ўратавала б іхнія душы. Старэйшыны казалі пра маланку і пра Казіны рог — месца заходу сонца, дзе, нібыта, хаваліся дажджы.

Усе вяскоўцы ўключыліся ў скокі пасярод сяла, каб у яраснай, але не ненавіснай сутычцы забыцца пра напаткалае іх няшчасце. З'явіліся чуткі, што калі гэтакім чынам дабрацца да Казінага рога, надвор'е злітуецца. Кінутае ў момант адчаю слова можа зрабіцца магчымым.

Музыку прымусілі суправаджаць іх, каб скокі не спыніліся. Старыя і малыя, мужчыны і жанчыны з усіх канцоў сяла рушылі да Казінага рога, нібыта ў бясконцы шлях выбраліся, хоць ніхто там яшчэ ні разу не быў. Удалечыні курным грэбнем бачыўся лясны пагорак, за ім — блакітнае неба і

■ Напісаў — "любіў". Але ж у паэту было ў цяперашнім часе:

*Люблю поэтов белорусских.
У них стихи не белоруски,
А работы-мастера...*

На жаль, Якаў Хялемскі, якому 31 студзеня г. г. споўнілася б 90 гадоў, у цяперашнім часе не скажа: у верасні мінула года яго не стала. Вось што, у прыватнасці, напісала мне вядомая маскоўская літаратуразнаўца Яўгенія Дэйч, якой, дарэчы, у гэтым месяцы споўнілася 85 гадоў (з чым мы яе сардэчна віншваем!): "Якаў Хялемскі памёр 6 верасня 2003 г. у 3 гадзіны дня. Пахавалі яго дастойна, з развіталымі словамі шматлікіх сяброў і знаёмых. Вёў грамадзянскую паніхыду Канстанцін Ваншэнкін — франтавы сябра Якава Аляксандравіча. Яго сын Аляксандр — вядомы вучоны-матэматык — чытаў лекцыі ў Японіі. Японская авіяфірма з павагі да вядомага вучонага і яго бацькі-нябожчыка не ўзяла 2500 \$ за білет. Прышло шмат тэлеграм, толькі з Беларусі, на жаль, нічога не было, хоць у Пасольства Беларусі мы паведамілі..."

А з Беларуссю, з беларускай літаратурай Якаў Хялемскі быў звязаны як ніхто з рускіх паэтаў-перакладчыкаў, прычым на працягу больш чым шасці дзесяцігоддзяў. Ужо адным тым, што ён ваяваў на нашай тэрыторыі, вызваляў Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў падчас Вялікай Айчыннай вайны, Хялемскі заслужыў ад нас, беларусаў, вялікую пашану і ўдзячнасць. Аднак не меншую ўдзячнасць займеў ён і як перакладчык, прапагандыст беларускага пазычнага слова сярод шматмільённага рускага чытача, аўтар многіх выдатных вершаў пра Беларусь, беларускі народ, беларускую мову ("...С добрым утром, Аркады!", "На встрече с защитниками Брестской крепости в ЦДСД", "...Мы вошли в Беларусь", "...Белорусские реки", "Подарки", "В тридцать девятом...", "...Перевозку стихи товарища" і інш.). Давайце паслушаем пачатак аднаго з іх:

ЛЮБИУ ПАЭТАУ БЕЛАРУСКИХ...

Декабрь — по-белорусски
снежань.
Какая точность в слове том!
В нем каждый звук
пушист и нежен,
И свеж, и светел,
и весом.
Оно осыпано порошей,
В нем — свист полозьев,
блеск чудес,
Оно напоминает лес,
Мерцаньем инея поросший...

Відавочна, музыка беларускай мовы ў няменшай ступені, чым усё іншае (знаёмства з Беларуссю яшчэ ў 1939 г., у час паходу Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь, сяброўства з беларускімі пісьменнікамі і інш.), абумовіла пажыццёвую роднасць Хялемскага з беларускім прыгожым пісьменствам. Роднасць гэта, з аднаго боку, узбагачала ўласную творчасць рускага паэта — новымі тэмамі, матывамі, вобразамаі, рытмамаі. З другога боку, яна прадвызначыла шчаслівы шлях многіх беларускіх твораў і твораў да рускамоўнага чытача як на тэрыторыі былога СССР, так і за яго межамі. Не забудзем, што самыя прэстыжныя тагачасныя Ленінская і Дзяржаўная прэміі прысуджаліся за творы, што выходзілі на рускай мове. Рускамоўным літаратарам у гэтым сэнсе было лягчэй. А што было рабіць іншамоўным? І вось тут на даламогу прыходзілі таленавітыя, вопытныя, самаадданыя перакладчыкі-шпалаўкладчыкі (Р. Барадулін), якія першымі перакладвалі шляхі ад адной літаратуры да другой. Сярод іх — Якаў Хялемскі.

Ці быў у гісторыі былой савецкай літаратуры выпадак, каб ва ўзнаўленні толькі аднаго перакладчыка творы двух нацыя-

нальных паэтаў атрымалі Ленінскую прэмію? Можна з пэўнасцю сказаць: адзін такі выпадак быў! Менавіта ў перакладзе Якава Хялемскага Ленінская прэмія была прысуджана Петрусу Броўку за кнігу "А дни идут..." (1961) і Максіму Танку за кнігу "Нарочанские сосны" (1977). А яшчэ ж ён пераклаў большасць твораў у кнізе Пімена Панчанкі "Где ночует жаворонок" (1979), што атрымала высокую Дзяржаўную прэмію СССР. А яшчэ ж ён узнавіў усе творы ў "Новой книге" (1964) Аркадзя Куляшова, якая заслужана вылучалася на атрыманне Ленінскай прэміі і толькі пэўныя экстралітаратурныя фактары перашкодзілі гэтаму. А яшчэ ж ён таленавіта ўзнавіў сотні вершаваных радкоў іншых беларускіх паэтаў — Р. Барадуліна, Г. Бураўкіна, А. Вялюгіна, Н. Гілевіча, С. Законнікава, К. Кірзенкі, М. Лужаніна і інш. Зусім, як бачым, недарэмна Якаў Хялемскі меў высокія званні заслужанага дзеяча культуры БССР і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа.

У канцы 90-х гг. ужо мінулага стагоддзя, калі я складаў кнігу выбранных твораў Максіма Танка на рускай мове, я ездзіў у Маскву да Якава Хялемскага. Толькі ён адзін з рускіх паэтаў-перакладчыкаў у той час, калі не было магчымасці друкаваць не толькі пераклады, але і ўласныя творы, не пакідаў ранейшай працы — прымушаў па-руску гучаць беларускае слова, у тым ліку — слова Максіма Танка. Любіў ён беларускіх паэтаў. А пераклад жа — шлюб ярка не па разліку, а па любові...

Вячаслаў РАГОЙША

1. Ці з'явіліся, на вашу думку, на парозе трэцяга тысячагоддзя ў сучаснай беларускай літаратуры мастацкія творы (кніжкі, публікацыі, літаратурныя праекты), што сталіся не толькі новымі, але і *знакавымі*? Калі — так, то што гэтаму паспрыяла, калі — не, то што перашкодзіла!

2. Мужчынская і жаночая літаратура... Ці ёсць насамрэч падобны творчы падзел? Што б вы маглі сказаць адносна жаночага і мужчынскага творчага мыслення і вычывання, а таксама схільнасці да той ці іншай літаратуры мужчын і жанчын як патэнцыяльных чытачоў?

3. Маральнасць у творчасці сучасных літаратараў, як яна вамі разумеецца? Наколькі сёння гэтае пытанне з'яўляецца актуальным і як яно ўплывае на чалавечую духоўнасць і нацыянальную культуру?

4. Што вам падабаецца ў штотыднёвіку "ЛіМ", што не! Якія рубрыкі і чые аўтарскія публікацыі вас цікавяць найбольш! Што вы самі прапанавалі б дзеля паляпшэння формы і зместу газеты!

Ці падпісваецца вы на "ЛіМ" (набываеце ў шапіках) альбо — не (прычына)?

5. Якія крокі насустрач з абодвух бакоў могуць, на ваш погляд, паспрыяць збліжэнню пазіцый раз'яднаных літаратурных групавак дзеля захавання аслаблай нацыянальнай культурнай і духоўнай прасторы (мовы, літаратуры, мастацтва, традыцый) — беларускай дзяржаўнасці агулам!

Адказы на анкету (аб'ёмам не больш як 3 машынапісныя старонкі праз два інтэрвалы) рэдакцыя прымае да 15 лютага 2004 года. Да анкеты прыкладаюцца: фотакартка, кароткая біяграфічная даведка, адрас ды пашпартныя звесткі (у тым выпадку, калі рэдакцыя іх не мае). Запрашаем да ўдзелу ў анкеце як сяброў розных літаратурных суполак, так і нашых няштатных аўтараў і чытачоў.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА:

Адказваючы на анкету "ЛіМа", я не буду падрабязна спыняцца на кожным з пяці яе пунктаў і прытрымлівацца парадкавых нумароў, бо, як сказана ў прадмове да анкеты, цяжка "праехаць сваім вузкім літаракім колам па сваіх жа творчых каляінах". Тым больш, што я пішу гэтыя радкі ў бальнічнай палатцы, дзе знаходжуся на часовым медычным "адпачынку".

Пачну з чацвёртага пункта. Газета "Літаратура і мастацтва" я пачаў чытаць яшчэ ў юнацкія часы, калі быў студэнтам Мінскага інстытута журналістыкі. І не толькі чытаў, а падтрымліваў з ёю творчую сувязь. Ніколі не забуду, як восенню 1939 года зайшоў у рэдакцыю, прынёс свой верш (не памятаю ўжо назву і змест, згубіўся з гадамі). Сакратаром рэдакцыі газеты быў ужо вядомы паэт, старэйшы за мяне — Міхась Іванавіч Калачынскі. Прымаючы мяне ў сваім кабінце, ён уважліва прачытаў мой верш і сказаў: "Дарагі Пятрусь! З вашага аднаго, надта расцягнутага, доўгага верша можна зрабіць два, бо закрунулі Вы дзве паралельныя тэмы — і пра восень, і пра зіму..."

Пятро ПРЫХОДЗЬКА: нарадзіўся ў 1920 г. у Хоцімску Магілёўскай вобласці. Скончыў інстытут журналістыкі. Ваяваў на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Дайшоў да Берліна. Працаваў у рэдакцыях і выдавецтвах Беларусі. Выдаў шмат паэтычных зборнікаў. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова. Жыве ў Мінску.

Міхаіл Іванавіч зрабіў яшчэ шмат карысных мне заўваг па асобных радках, аднёсся вельмі шчыра, уважліва да маёй пачатковай творчасці, калі можна было яе так назваць. І праз некалькі дзён у мяне сапраўды з аднаго атрымаліся два вершы, адзін з якіх з'явіўся ў газеце.

Прайшло шмат гадоў з таго часу. А помніцца ўсё добрае, што даводзілася чуць ад старэйшых сяброў, сталых ужо майстроў слова. У канцы пяцідзiesiąтых і ў шасцідзiesiąтых гады я сам працаваў у газеце "Літаратура і мастацтва", быў загадчыкам аддзела мастацкай літаратуры, які аб'ядноў-

ваў і прозу, і паэзію, і крытыку. Са мною разам працавалі Сцяпан Александровіч, Станіслаў Шушкевіч, Навум Кіслік, Уладзімір Бойка, Анатоль Клышка, праходзіў практыку малады студэнт БДУ Міхась Стральцоў. Усе яны, як і іх загадчык, падтрымлівалі моцную сувязь з усёй пісьменніцкай арганізацыяй, заказвалі матэрыялы вядомым майстрам мастацкага слова, апэратыўна друкавалі іх, наладжвалі дыскусіі. Асабліва ўвага надавалася адносінам да маладых аўтараў, пачынаючых паэту і празаікаў.

У "ЛіМе" былі надрукаваны першыя вершы Юрася Свіркі, Янкі Сіпакова, Яўгена Крупенькі, іншых аўтараў. Асабліва парадавала нас з усіх у рэдакцыі студэнтка-другакурсніца Гродненскага педагагічнага інстытута Данута Бічэль. Яна прыслала нам адзін з першых сваіх вершаў "Роднае слова", напісаны ад рукі, і ён адразу ж быў надрукаваны ў чарговым нумары. Цяпер гэты твор стаў хрэста-матыйным, уваходзіць і ў школьныя падручнікі.

Скажу шчыра і проста — газета "Літаратура і мастацтва", якая потым стала называцца штотыднёвікам, карысталася заўжды поспехам сярод шырокай грамадскасці рэспублікі. Зараз, скажу без пахалімажу, на чале штотыднёвіка стаў цікавы, таленавіты празаік і добры чалавек — Анатоль Казлоў. Я да яго адношуся з асаблівай павагай, як і да ўсіх лімаўцаў. Усе яны імкнуцца зрабіць свой друкаваны орган больш дэмакратычным, чытабельным, цікавым па змесце і форме, прадастаўляючы яго палосы ўсім аўтарам, незалежна ад іх узросту і званняў. У "ЛіМе" на ўвесь голас загучалі ў апошнія гады і Янка Лайкоў, і Маргарыта Прохар, і іншыя маладыя аўтары. Шмат было змешчана ў "ЛіМе" цікавых падборак вершаў Таісы Бондар, Раісы Баравіковай, Віктара Яраца, Казіміра Камейшы, Віктара Шніпа, Міколы Мятліцкага і іншых калег па творчай працы. Асабліва мне спадабалася паэма Алеся Бадака "Эміграцыя", у якой закранута балючая тэма сённяшняга стану нашага грамадства. Змешчана шмат цікавых апавяданняў, эсэ, публіцыстычных артыкулаў і іншых празаічных твораў. Вельмі спадабалася мне апавяданне Валянціны Кадзетавай "Шчасця табе, бабыль".

У асобах галоўных герояў апавядання — сельскай настаўніцы і яе блізкага знаёмага Уладзіка мне асабіста бачацца многія людзі роднага краю, якія перажываюць сёння нялёгкі час, з надзеяй на лепшае будучае, на пацуцце чалавечай любові і дружбы. Больш трэба нам такіх добрых твораў.

Што датычыць сённяшняга стану нашай беларускай літаратуры, то я не бяруся даваць ёй крытычных ацэнак. Толькі скажу адно — літаратура была, ёсць і будзе, нягледзячы на скептычныя погляды некаторых людзей, нават у высокіх інстанцыях. Пекат тым, як вольна і лёгка ў бальніцу на лячэнне, я прачытаў некалькі раманаў і апавяданняў, змешчаных у нашых часопісах "Полымя", "Маладосць" — раманы Валянціны Коўтун "Пакліканьня", Алеся Наварыча "Літоўскі воўк", Віктара Праўдзіна — пра падзеі ў Чачні і тых дзяўчат, якія выезджаюць за межы сваёй краіны ў пошуках лепшага жыцця. Усе гэтыя творы мне спадабаліся сваімі зместам і формай, выказанымі сваім мастацкім словам.

З вялікай увагай чытаў новы празаічны твор Віктара Гардзея — яго раман "Бедна басота", які выйшаў нядаўна ў свет асобнай кнігай у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Гэта надвычай яркае, светлае палатно, на якім намалюваны праўдзівыя карціны жыцця заходняга беларускага Палесся ў пасляваенныя гады.

Пра раман Віктара Гардзея, мне здаецца, павінна сказаць сваё слова наша крытыка як пра адзін з цікавых твораў нашага мастака прозы, як яшчэ зусім нядаўна было сказана пра раманы Віктара Казько "Покліч незапатрабаванага праху", Генрыха Далідовіча "Родны звон", аповесці Івана Шамякіна "Вернісаж", "Палеская мадонна"; празаічны твор на гістарычныя тэмы Уладзіміра Арлова, Таісы Бондар, Волгі Іпатавай і іншыя — можна лічыць здабыткам нашай нацыянальнай літаратуры. І каб іх ацаніць па-сапраўднаму, даючы аб'ектыўныя доказы іх мастацкіх вартасцей — пра гэта павінна паклапаціцца не ў апошнюю чаргу рэдакцыя нашага паважанага штотыднёвіка... А што датычыць чытацкіх адносін да яго, дык я асабіста "ЛіМ" чытаю і выпісваю на працягу ўсяго свайго жыцця. І гатовы з ім супрацоўнічаць як чытач і аўтар да канца сваіх дзён.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ:

1. На жаль, назваць у сучаснай беларускай літаратуры сапраўды знакавыя кнігі і публікацыі, што з'явіліся ў новым тысячагоддзі, я не магу. Было тое, што проста запомнілася, адгукнулася пэўным чынам у душы. Найчасцей жа траплялася халтура, асабліва мясцовай вытворчасці. Таму ў мяне, напэўна, больш расчаравання ў нашых пісьменніках, хаця...

Са станючага боку, так бы мовіць, хацелася б вылучыць прозу Барыса Пятровіча, Анатоля Казлова, апошнія творы Васіля Быкава, яго кнігу «Доўгая дарога дадому», «Красу і сілу» Міхася Скоблы, «Трохкроп'е» Алеся Каско, вершы Віктара Шніпа і Рыгора Барадзіна. У беларускім крытычным драбналісці адзначу Валянціну Локун.

Неадзначнае стаўленне выклікае проза Юрыя Станкевіча. Па-мойму, эксперымент таксама павінен быць сінонімам якасці, а не спісвання мастацкіх пралікаў і недахопаў. Ягоная маладосцеўская п'еса «Шэры-брэндзі...» — штучная і занадта мадэрнова-песімістычная, палымянская аповесць «Апладненне ёлупа» — з паасобнымі агрэхамі, мікрапроза не заўсёды «дагледжаная». Жыццё — не суцэльная крымінальная хроніка. Хаця, прызнаюся, Ю. Станкевіч — пісьменнік з вялікім творчым патэнцыялам, чалавек новай, так бы мовіць, літаратурнай фармацыі. З ціка-

васцю сачу за публікацыяй у «Настаўніцкай газеце» яго «іншпланетнага» рамана.

Лічу, пісьменніку даравальна ўсё, апроч яўнага графаманства і відавочнай бяздарнасці. А яшчэ — незадавай, неапраўданай амбіцыйнасці, з якой у правінцыі сустракаешся на кожным кроку. Наўмысна прасачыў за творчасцю берасцейскай пісьменніцы З.Д.: аповесць «Пакаранне для Ноны» («Маладосць»), «Кола Сварога» («Полымя»), зборнік паэзіі «Падданыя каханя» (ледзь не напісаў «паддатыя») — і развёў рукамі. Часам здаецца, што беларуская літаратура хібае: мэтры адышлі ў нябыт, паўмэтры сядзяць у падполлі, а на авансцэну Літаратуры выйшла амбіцыйная драбната, якая не ведае жыцця і нічога, апроч сябе, любімых, не чытае, чакаючы толькі бясконца хваласпеваў ды ўзнагарод...

Развіццю літаратуры наогул перашкаджае бяспасце, у якім яна сёння апынулася. Ці зменіцца духоўны клімат чалавечага грамадства ў будучым, я не ведаю...

2. Што б ні казалі самыя аб'ектыўныя асакалы прафесійнай крытыкі, творчае падзяленне літаратуры на мужчынскую і жаночую было, ёсць і будзе. Як можна супастаўляць рознае мысленне, псіхіку, светаўспрыманне і г. д., калі нават і тых, і другіх аб'ядноўвае творчасць? Я, напрыклад, з першых старонак пазнаю жаночую прозу, але пры ўсім жаданні прымусяць сябе чытаць яе не магу. Упэўнены, жаночая «сплашчавасць» горш за мужчынскую ў 100 разоў. Літаратура, на мой суб'ектыўна-ідэальны погляд, павінна быць бяспалавай (Г. Ахматава, М. Цвятаева і інш.), а сёння жанчыны наўмысна падкрэсліваюць сваё ў творчасці — і гэта невыносна! Таму мяне вельмі насцярожвае паступова-няўхільнае ажаноўванне літаратуры...

3. Наша сучаснасць амаральная па сваёй сутнасці. Таму пытанне маральнасці ў творчасці сённяшніх літаратараў актуальнае як ніколі. Бо захаваць яе не толькі

ў жыцці, але і ў сваіх творах, становіцца ўсё цяжэй. Калі чалавек, асабліва малады, бачыць маральны бруд навокал, а потым, адкрываючы кнігу, «наталіцца» ім і адтуль, то пачынае ўсведамляць яго за норму: маўляў, нават натхненне п'е і мацокаецца. Канечне, тут ёсць пэўная супярэчнасць: мастак павінен адлюстроўваць жыццё ва ўсёй яго праўдзівасці. Але і пры гэтым можна паставіць унутраную заслонку, каб залішне не захапляцца «смакованнем» пікантных сцэнак. Ведаць, калі можна, а калі не — вольна чым заключаецца праява спеласці мастацкай свядомасці пісьменніка. Нават чытаючы белетрыстыку, у якой, як некаторым здаецца, усё прымушае агідна моршчыцца, заўважаеш (на прыкладзе С. Кінга) умелае абыходжанне з такім тонкім матэрыялам, як маральнасць і звычайная прыстойнасць. Чаго, на жаль, не скажаш пра некаторых сучасных «пісак».

4. У штотыднёвіку «ЛіМ» мне больш за ўсё падабаюцца публікацыі крытычнага плану, адсутнасць юбілейных матэрыялаў з нумара ў нумар на 6—7 стар., пераклады, чытальны шрыфт... Засмучае адсутнасць палемікі паміж літаратарамі, суцэльнае «одапісанне» (яго, вярта прызнацца, стала менш). Хацелася б на старонках газеты бачыць больш гумару і сатыры, а таксама змястоўных інтэрв'ю з пісьменнікамі краіны. Прыемна, што «ЛіМ» становіцца больш даступным для маладых. Імя талент не заменіць. Шкада, што часам матэрыялам у «ЛіМе» даводзіцца доўга такі паляжаць у шуфлядзе: па-больш аператыўнасці!

«ЛіМ» выпісваю з 1998 года. Калі цікавішся літаратурай — гэта проста неабходна.

5. Пакінуць зайздасць, амбіцыйнасць, палітычную траскатню і г. д. Дзеля Мастацтва, а не сябе. Ці рэальна гэта? Наўна...

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ: нарадзіўся ў 1980 г. ў Брэсце, скончыў у 2002 г. з адзнакай філфак Брэсцкага дзяржаўна-версітэта імя А. С. Пушкіна, друкаваўся ў «ЛіМе», «Маладосць», «Дзеяслове», літаратурны крытык.

Як вядома, экспертны савет па разглядзе твораў, вылучаных на атрыманне прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва, назваў імёны трох новых лаўрэатаў. Сярод іх — народная артыстка СССР кампазітар Аляксандра Пахмутава, народны мастак СССР Вялянцін Сідараў і народны мастак СССР Міхаіл Савіцкі.

Усяго, па словах сусветнага савета Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы, першага намесніка міністра культуры Беларусі Уладзіміра Рылаткі, на атрыманне прэміі было вылучана 20 кандыдатур ад Беларусі і Расіі. Дарэчы, ад нашай краіны ў спісе разам з Савіцкім былі кампазітар Ігар Лучанок, рэжысёр Міхаіл Пташук (пасмяротна) і аўтарскі калектыў стваральнікаў архітэктурна-ландшафтнага комплексу з помнікамі А. Пушкіну ў сталіцы.

Прынятае экспертамі рашэнне будзе прадстаўлена на зацвярджэнне Вышэйшага дзяржаўнага савета Саюзнай дзяржавы. Згодна рэгламенту, уручэнне прэміі адбудзецца ў дзень свята (альбо напярэдадні) — Дня яднання Беларусі і Расіі; праўда дакладная дата ўрачыстасцей пакуль невядома. Але вядома тое, што мерапрыемства пройдзе ў Маскве, таму што мінулым разам праводзілася ў Мінску. Варта дадаць, што прэміі Саюзнай дзяржавы за творы літаратуры і мастацтва, якія дапамагаюць замацаванню адносін паміж нашымі краінамі, даюцца раз на два гады.

казвае і чыноўнікам ад культуры, якія замест культуры займаюцца... "Славянскім базарам", — плодзяць і падтрымліваюць халтуршчыкаў. "А ці ведаеце вы, што ўсё XIX стагоддзе Расіі (а дадайце ўклад беларусаў) было прызнана трэцім чудам у гісторыі сусветнай культуры! — услед за антычным мастацтвам і мастацтвам эпохі Адраджэння, — гораха апеліюе Савіцкі. — Расія дала свету столькі мастакоў, колькі Італія за пяць стагоддзяў. І — якую магутную літаратуру, якую музыку! І — такі найдзіўнейшы ўздым эканомікі, што куды там было Амерыцы ўгнацца..." І на самай справе — шчырая і балючая праўда. Каб жа не рэвалюцыя...

Сучасную дэмакратыю мой суразмоўца называе не іначай, як неакаланізацыяй. Кажэ: раней, каб захапіць рэсурсы краіны, туды пасылалі войска, рабілі пераварот і ставілі свайго кіраўніка. Зараз выкарыстоўваецца іншы шлях: барацьба за ўладу праз шматпартыйнасць. Маўляў, стварыце якага больш партый, змагайцеся бясконца, а мы, дужыя, будзем падтрымліваць тых, хто нам рэсур-

МІХАІЛ САВІЦКІ:

«КАБ БЕЛАРУСЬ РАСЦВІЛА, ТРЭБА АДНАВІЦЬ ІЕРАРХІЮ КАШТОЎНАСЦЕЙ»

ЁН МОГ ЗАСТАЦА Ў МАСКВЕ

Імя і творчасць Міхаіла Савіцкага вядомыя ў нашай краіне амаль кожнаму. Аднак мы вырашылі распавесці пра яго так, каб кожны з вас мог убачыць нешта новае...

У свой час будучы мастак скончыў адзнакай Сурыкаўскі інстытут, дзякуючы чаму павінен быў застацца ў Маскве. Аднак жаданне вярнуцца на Беларусь перамагло. Тады ж Міхаіл і пачуў ад чыноўнікаў Міністэрства культуры: "Вы робіце глупства, што адмаўляецеся ад размеркавання. Бо там, куды вы едзеце, няма мастацтва. Адтуль выгнаны Нярасавых, Ткачовых, Захаравых..." З цягам часу да мастака прыйшло балючае разуменне слоў, выказаных філосафам Галянішчавым-Кутузавым, што "бяда Беларусі ў тым, што вялікія людзі, патрэбныя, можа быць, усёй Расіі, заканчваюць свае жыцці садоўнікамі ў Празе..." Падчас размовы Міхаіл Андрэвіч выказаў занепакоенасць: калі адгэтуль працягваюць з'яжджаць таленавітыя людзі, значыць, у гэтым ёсць свая заканамернасць.

Зрэшты, ён сам на Беларусі перажыў перыяд цкавання. За карціну "Партызанская мадонна" яго нават судзілі ў Саюзе мастакоў! А перад тым пісалі калектыўныя даносы, што мастак псуе савецкага гледача, калі

паказвае яму жанчыну XX стагоддзя як Багародзіцу. На працягу дваццаці пяці гадоў многія ягоныя работы проста здымаліся з выстаў. Да прыкладу, "Плач па загінуўшых героях" выставачны камітэт сустрэў апладысманамі, але супрацоўнікі ідэалагічнага аддзела прымуслі зняць. Твор "Віцебскія вароты" проста... заклеілі паперай, каб гледачы не ўгледзелі хрысціянскія матывы. Аднак і тут яго вырвала Масква, менавіта туды забраліся лепшыя работы мастака. Тая ж "Партызанская мадонна" стала знакамітай пасля таго, як адкрыла экспазіцыю новастворанага музея на Паклоннай гары. Тады яе ўспрынялі за своеасаблівы сімвал дзяржавы, што перамагла ў Вялікай Айчыннай. Пасля карціна набыла належнае месца ў Траццякоўскай галерэі. Дарэчы, Міхаіл Андрэвіч адзначыў, што і сам з радасцю аддаваў свае творы ў сталіцу СССР, бо "калі тут карціну ацэньвалі ў тысячу рублёў, то ў Маскве — у 9 — 12 тысяч".

І мала хто ведаў, што свае агромністыя палотны мастак пісаў... лежачы на падлозе. Справа ў тым, што амаль чвэрць стагоддзя працаваў ён у маленькай і вельмі нязручнай майстэрні, — такую атрымаў ад Саюза мастакоў Беларусі. Нізкая столь і кепскае асвятленне. Даводзілася верхнюю частку палатна ўціскаць у столь, а ніз пісаць лежачы. Доўгі час многія не маглі паверыць, што ў такіх умовах наогул можна ствараць нешта веліч-

нае, манументальнае. Да таго ж і тут былі свае канкурэнты на плошчу і час: жонка і сын Савіцкага таксама былі мастакамі. Каб неяк выправіць сітуацыю, давялося Міхаілу Андрэвічу неаднойчы звяртацца ў ЦК з просьбай пабудаваць дом.

Свой дом у гэтай сям'і з'явіўся. А вось тая шматпартыйнасць, у якіх жыве большасць з нас, мастак называе "шматпартыйным гета". І дагэтуль упэўнены, што горад трэба будаваць не ўвысь, а ўшыркі. Гэта, на яго думку, як найлепей адпавядае нацыянальнай традыцыі, калі ў 2-3-кватэрных сядзібах жывуць некалькі пакаленняў родзічаў. А вось некалькі пакаленняў у кватэрах — гэта правакуе хіба што разводы.

ДЭМАКРАТЫЯ? НЕАКАЛАНІЗАЦЫЯ!

Што тычыцца інтэграцыі, то Міхаіл Андрэвіч толькі "за". Бо лічыць, што Беларусь без славянскіх народаў ніколі не існавала і існаваць не можа. Для пацвярджэння сваёй думкі ён прыводзіць мне словы філосафа, ураджэнца Віцебшчыны Мікалая Лоскага: "Уся гісторыя беларускага народа была барацьбой за ягоную рускасць..." За савецкай уладай філосаф гэты разам з калегамі з Расіі быў выслаўны з СССР, у дакументах значылася: "Па вяртанні падлягаюць расстрэлу".

Прыводзіць Міхаіл Андрэвіч і іншыя доказы: маўляў, без Расіі няма ў нас рынкаў, а вакол — дзяржавы аб'ядноўваюцца, адну валюту маюць... Аднак, каб Беларусь і насамрэч расцвіла, трэба, у першую чаргу, аднавіць іерархію каштоўнасцей. І тут з ім нельга не пагадзіцца. Толькі адукацыя і мастацтва складаюць аснову дзяржавы, фарміруючы яе народ. А без гэтых каштоўнасцей народ наогул перастае мець хоць нейкія адносіны да дзяржавы. І тады яго адзінай задачай з'яўляецца пошук працы. Свае папрокі знакаміты мастак вы-

сы танней прадае. Усе ссуды, што даюць заходнія дзяржавы, яны ж вяртаюць у некалькі разоў большымі, аднак не перкамі, а рэсурсамі, золатам... Такім чынам, — кажа Міхаіл Андрэвіч, — дэмакратыя — рэч вельмі і вельмі выгодная.

Да таго ж, неакаланізатары, якіх называе мой суразмоўца, дзейнічаюць рознымі метадамі, не забываючыся пры гэтым... разбураць і нацыянальную культуру. Пад кола дэградацыі трапілі нацыянальная музыка, жываліс. Шкадаванне ў майстра выклікае тое, што традыцыйнае мастацтва можа назаўсёды змяніцца авангардызмам. "Аднак ці можна перадаць праўдзівы вобраз свайго часу і быцця свайго народа без рэалізму?" — пытаецца мастак, які заўсёды працаваў у рэалістычнай манеры пісьма. І каб такога не адбылося, запэўнівае ўлады ў неабходнасці стварыць адмысловую Акадэмію мастацтваў, дзе былі б прадстаўлены ўсе віды мастацтва. Пры гэтым нова, каб іх абмеркаванне — кожнага новага твора, новага фільма, песні і да т.п. — ішло шчыра і адкрыта. Аднак гэта адзінае, што я адразу паставіла пад сумнеў, бо, як кажучы, у кожнага свая праўда...

Вольга КУРТАНІЧ

XX ст., рукапіс аўтабіяграфіі, пазначаны 1945 г., машынапісы з праўкамі аўтара і, безумоўна, выданні розных часоў.
Калі бярэш у рукі рукапісы аўтабіяграфіі і чытаеш, усё гучыць як і ў многіх беларускіх пісьменнікаў: "Нарадзіўся ў 1914, у м. Самацэвічы... Бацькі...". Але ўжо наступны радок крышку незвычайны: "Вершы пачаў пісаць рана, у 12 год...". І далей мы чытаем пра літаратурную дзейнасць Аркадзя Куляшова, пра надрукаваныя творы да 1945 года. Амаль справядача. Працаздольнасць паэта здзіўляе. Вельмі адчувальная сувязь яго жыццёвага і творчага шляху.

Юліем Таўбінам, Змітраком Астапенкам. Гэта шчаслівыя хвіліны жыцця — усе маладыя, узнёслыя, упэўненыя ў сабе, наперадзе яшчэ так шмат невядомага і цікавага. Але хто ведае сваю будучыню. Да многіх у 20-я гады мінулага стагоддзя лёс не быў літасцівы. Трагічным ён стаў для сяброў Аркадзя Куляшова. Яму давалося жыць за сябе і за іх:

Я — ваша памяць,
вы — мае сумленне,
Я — дрэўка,
вы — трывалы сцяг на ім.

Усё, што ўбірае ў сябе чалавечая душа, — каханне, сяброўства, натхненне, успаміны дзяцінства, — знайшло адлюстраванне ў творчасці Аркадзя Куляшова. Паэт ахоплівае ўсё свет: нашу гісторыю, мінулае і будучае роднай Бацькаўшчыны, прыгажосць беларускай прыроды, асобную постаць і ўсё чалавецтва. Нічога не схавалася ад позірку гэтага мудрага чалавека і таленавітага паэта. На думку даследчыкаў, Аркадзь Куляшоў аказаўся творцам такога ўзроўню паэзіі, якая цяжка паддаецца перакладу. Гэта — вяршыня беларускага паэтычнага мастацтва. Яго паэзія і сёння застаецца сучаснай і запатрабаванай.

Пад сонцам
І пад небам перуновым
Цяжэй нам без цябе пісаць
і жыць...
І кружыцца планета Куляшова,
І песня пра Алесю ўсё звініць.

(Пімен Панчанка, 1979)

«І СЭРЦА АБПАЛЕНА СМАГАЙ РАДКА...»

Радок з лірычнага верша "Мая Бесядзь" (1940-1946 гг.), прысвечанага роднай старонцы — словы, якія маглі б стаць эпіграфам не толькі да творчасці, але і да жыцця народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, 90-годдзе якога адзначае культурнае грамадства.

Пра Аркадзя Куляшова многа гавораць і пішуць, яго вершы пакладзены на музыку. Асоба знакавая ў беларускай літаратуры. Гады жыцця пісьменніка ахопліваюць і цікавыя, і трагічныя старонкі нашай гісторыі. Непарыўна і жыццём, і творчасцю Аркадзь Куляшоў звязаны з лёсам сваёй краіны. Але ў кожнага свой шлях да паэта, уласнае адчуванне яго вершаў, яго душы...

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры захоўвае архівы беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх і каштоўныя матэрыялы са спадчыны Аркадзя Куляшова — фотаздымкі 30-х гадоў

На фотаздымках 30-х гадоў перад намі юны Аркадзь, разам са сваімі сябрамі па Мсціслаўскім педтэхнікуме —

Але гэта былі яшчэ не ўсе жорсткія выпрабаванні, якія выпалі на лёс Аркадзя Куляшова. Яго, як і ўсё беларускі народ, чакала Вялікая Айчынная вайна. Творы, напісаныя ў той час, мацавалі мужнасць людзей, сталымі становіліся дзеці. "Сцяг брыгады", "Прыгоды цымбал". Вайна пакінула моцны след у жыцці і творчасці паэта.

Вольга ГУЛЕВА,
загадчык аддзела
навуковай асветы
Дзяржаўнага музея гісторыі
беларускай літаратуры

НА ЗДЫМКАХ: Аркадзь КУЛЯШОЎ.
1930—32 гады.

Злева направа сядзяць А. КУЧАР,
М. ХВЕДАРОВІЧ, Ю. ТАЎБІН;
стаяць А. КУЛЯШОЎ, 1930-я гады.

Мсціслаўская філія "Маладняка":
сядзяць злева направа П. СКОКАЎ,
В. ГАРАБЕЦ, Г. САПРЫКА;
стаяць А. КУЛЯШОЎ, Ю. ТАЎБІН,
А. ЯКАЎЛЕВА, З. АСТАПЕНКА, Я. СІНЯКОЎ. 1929 год.

Усходняя Магілёўшчына — радзіма народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, з якой непарыўна звязана яго паэтычная творчасць. У вершы "Вуліца Маскоўская" паэт піша:

Пакланіўшыся вясне і маю,
Кліч зязюлі ўчуўшы з-за ракі,
Кожны год
У вёску ад'язджаю,
Падышаць, чым дышуць землякі.

А. Куляшоў у славіў бацькоўскі край,
сваю родную Бесядзь, якая дзякуючы
паэту стала вядомай ракой. Бываючы ў

СВЕТЛАЯ

вёсках Елаўцы і Альшове, я звярнуў асаблівую ўвагу на геаграфічныя прыкрасці яго творчасці, часам задумваюся, ці не ў гэтых месцах лірычны герой А. Куляшова напаткаў дзяўчыну незвычайнай прыгажосці? Менавіта пад уплывам асалоды крынічна-празрыстай народнай паэзіі, народных звычайў, вясельных і заручальных песень, якія аксамітамі рассыпаны ў рамантычна-ўзнёслай паэме "У зялёнай дуброве", я ў 1968 годзе звярнуўся з лістом да паэта, каб адказаць, ці не на Хоцімшчыне яна была напісана, і якія яшчэ творы былі створаны на Хоцімскай зямлі?

Неўзабаве атрымаў шчыры адказ, інтуіцыя мяне на падвяла. Вось радкі з ліста, якія даюць уяўленне пра сувязь паэта з Хоцімшчынай: "Паважаны т. Ласоўскі! Пасылаючы Трасцінскай бібліятэцы чатырохтомнік, хачу коратка і сціпла адказаць на некаторыя вашы пытанні да мяне.

1. Маці мая працавала ў Хоцімскім раёне з 1927 года ў Юз'юўскай, Альшоўскай і Елавецкай школах. Я прыязджаў да яе на летнія канікулы ў Альшоў і Елавец. Якія гэта былі гады, я ўжо дакладна не памятаю. Ва ўсякім разе — трыццатая.

2. У Елаўцы, дзе я адпачываў з сям'ёй у 1938 і 1939 гадах (летам), мною была напісана паэма "У зялёнай дуброве" і некаторыя асобныя вершы з цыкла "Юнацкі свет", у прыватнасці, "Бюро даведак". Там жа задуманы былі і напісаны ўжо ў Мінск "Магілёўская хмарка", "Мая Бесядзь", "На саці вяр-

сце", "Глушцы", "Плыла, цалавалася хмара з зямлёй...", "Добры чалавек" і іншыя.

3. У 1940 годзе ў Хоцімску (у будцы на сядзібе бацькоў) напісана паэма "Хлопцы апошняй вайны" (здаецца, май—чэрвень месяцы).

4. У той жа будцы, але ўжо ў 1950 годзе, напісана паэма "Толькі ўперад". Як бачыце, "творчыя сувязі" мае з Хоцімшчынай не такія ўжо малыя, і я ўдзячны сваёй роднай зямлі і яе людзям, якія і да гэтага часу з'яўляюцца светлай крыніцай майго сэрца і памяці. З павагай да Вас і нізкім паклонам да чытачоў. Ар. Куляшоў. 11.VII.68 г., г. Мінск".

Як самая каштоўная рэліквія, захоўваюцца яго творы ў чатырох тамах, на якіх ён пакінуў такі надпіс: "Трасцінскай

КРЫНІЦА ПАМЯЦІ

сельскай бібліятэцы — аднаму з асяродкаў народнай асветы і культуры ў далёкім кутку роднай Магілёўшчыны ад аўтара. Аркадзь Куляшоў. 11.VII.1968 г., г. Мінск". А на двухтомніку твораў у мой адрас пакінуў аўтограф: "Дарагому кнігалоўцу і краязнаўцу М. Ласоўскаму на добрую памяць ад земляка. З павагай Ар. Куляшоў".

У запісных кніжках паэта-земляка Аляксея Зарыцкага занатаваны ўспаміны, што летам 1938 года ён разам з Аркадзем жыў у Елаўцы, дзе ён займаўся перакладчыцкімі працамі, а Аркадзь жа пачаў пісаць паэму "У зялёнай дуброве": "Раніцай Аркадзь ішоў да завістай Альшоўкі і выбіраў такое месца, каб і лес быў побач. На прырэчным узлесці, у заціжку ён расцілаў коўдру, узбройваўся алоўкам і паперай і браўся за працу. І ў гэтым аграмадным кабінеце, прыкрытым толькі "сінім дахам неба", Куляшоў пад спеў жаваранкаў, стракатанне конікаў і прарэзлівы крык кнігавак, працаваў надта плённа". Хтосьці з пісьменнікаў трапна сказаў: "Каб зразумець паэта, трэба наведвацца ў яго краіну".

Дык з чаго пачынаецца пісьменнік? Мабыць, з любові, з паэтычнага захаплення роднай зямлёй. Маскоўская даследчыца Е. Мядзведзева ў дні 60-гадовага юбілею спытала ў Аркадзя Аляк-

сандравіча: "Што такое натхненне? Як і калі яно прыходзіць да паэта?"

І вось што ён адказаў:
— Аднойчы я ішоў у Елавец да сваіх бацькоў. Гэта было на святанні. Яшчэ жоўтае святло месяца залівала жытнёвае поле, а ад рэчкі слаўся перадранішні туман. Не прыпомню зараз ужо, аб чым тады думаў, але раптам адчуў, паверыў, што ўсё здзейсніў ў жыцці, усё, што хачу, што задумаў. І гэта была такая лёгкая, расхінаючая душу і імклівая, нібыта прыўзнямая ад зямлі ўпэўненасць, што магчыма, гэта і было натхненнем?

Сваю вялікую працавітасць у дні юбілею ён падкрэсліваў: трэба працаваць. Юбілей — гэта свята, а жыццё — праца, нічога няма важней як праца.

І сведчанне гэтаму — кожны радок яго вершаў і паэм. Толькі, на вялікі жаль, няма з намі Аркадзя Аляксандравіча ў дні яго 90-годдзя. Недапісанымі засталіся і шмат задуманых твораў.

Незабытай засталася наступная сустрэча. З ліпеня 1972 года быў у мяне звычайным працоўным днём. У сярэдзіне дня ў бібліятэцы я расстаўляў на паліцах кнігі. Калі ж свой позірк, адраваўшы ад кнігі і паліц, накіраваў на нечаканага наведвальніка, то вачам сваім не паверыў. Нават разгубіўся. Да мяне з працягнутай рукою і ўсмешкай на твары

падыходзіў наш зямляк, народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў: "Атрымайце вашу просьбу і зрабіце чытачам бібліятэкі падарунак. Сеўшы за стол, паважаны госць напісаў нам на сваіх, нядаўна выйшаўшых з друку кнігах "Сцяг брыгады" і "Сасна і бяроза" аўтографы: "Трасцінскай сельскай бібліятэцы ў дні яе 50-годдзя ад аўтара-земляка. А. Куляшоў. 3 ліпеня 1972 г. Вёска Трасціно".

Пасля ўручэння падарунка шануюны госць пацікавіўся кніжным фондам бібліятэкі, якія кнігі карыстаюцца попытам у чытачоў, колькасцю і складам чытачоў бібліятэкі, іх густамі. Дэтальна азнаёміўся з краязнаўчай работай, праводзімай бібліятэкай, даў ёй станоўчую і высокую адзнаку.

Творы Аркадзя Куляшова для многіх з нас — надзённы хлеб, чысты крынічны струмень. Радкі твораў яго адчуваеш у сэрцы, як сцэжку пад нагамі, як неба над сабою. Прыехаў паэт, чый лёс, чые словы зрабіліся часцінкай цябе самога, а яго кнігі — нашым агульным святам. Цудоўная дабрыва і сардэчнасць у адносінах да людзей была неад'емнай рысай характару нашага славутага земляка. Больш за дзевяноста кніг Аркадзя Куляшова на роднай мове і ў перакладзе на рускую мову агульным тыражом больш як два мільёны экзэмпляраў выйшла ў свет.

Міхаіл ЛАСОЎСКІ

Алена ВАСІЛЕВІЧ:

"Калгаснае сяло — усе гэта добра ведаюць!.. — усе больш і больш сумуе па маладому бадзёраму жыццю. А наша дзіцячая літаратура таксама, хоць і бадзярцыца, але ўсё ніяк не ўзняе свайго героя. Такого, каб яго адразу ўсе запамнілі і палюбілі. Каб пайшоў ён з юным чытачом па жыцці крок у крок..."

Васіль МАКАРЭВІЧ.

"Вясёлыя скокі" (вершы і казкі; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2003г., мастак П. Драчоў, рэдактар У. Мазго, 2000 экз., кошт 3660).

Тацяна МУШЫНСКАЯ. "Свята печанай бульбы" (аповяданні і казкі; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2003г., мастак У. Сытчанка, рэдактар Н. Філіповіч, 2000 экз., кошт 3070).

На дзеўку-векавуху

Падобная была.

.....
 Мо лешч, як жарабок,
 Бушуе ў немай сіні,
 Ірвецца з боку ў бок,
 Нібы спрабуе сілу.

Во такія жарсці "для дзяцей пасля шаснаццаці", хоць агулам кніжка жывая і здаровая духам. Бракуе, як я ўжо зазначаў, займальнасці і адпаведнага дзіцячаму ўспрымання тону.

З чым паспрабавала справіцца, распісаўшыся не на жарты, Тацяна Мушынская. Чыталі мы ўжо ў друку яе вершы, і прозу, і нататкі... Усё на адным, адпаведным яе таленту, узроўні. Цяпер вось надумала яна яшчэ і кніжку дзіцячых казак і аповяданняў. Як і ў Васіля Макарэвіча, усе яе тэксты, на жаль, прасякнуты павучаннямі і настаўленнямі. Мажліва, тое і не дрэнна, але не на кожнай жа старонцы, не на кожным кроку. Рабі гэтак, а не так, стой тут, чакай там, не лезь туды, глядзі сюды... Гэтым нашы дзеці зашуганыя і дома, і ў садку, і ў школе, і на вуліцы... І не толькі дзеці, а і мы самі. Адныя вучаць нас сацыялізму, другія — капіталізму, трэція — дэмакратыі, чацвёртыя — партакратыі, іншыя — пафігізму...

"Сва-бо-ды! Мама, забяры мяне назад!" — так і хочацца залямантаваць у глыбокай роспачы сярод нашых шэрых і аднастайных будняў. Ёсць між іншым у кніжцы і характэрны для аўтара гэтай рэцэнзіі тэкст "Што такое зануда?". Прачытаў адзін з яго пасажаў:

— Дык вось, Каця, чалавек, які ўвесь час усім робіць заўвагі, называецца зануда...

— Але ж я хачу, каб усюды быў парадка!

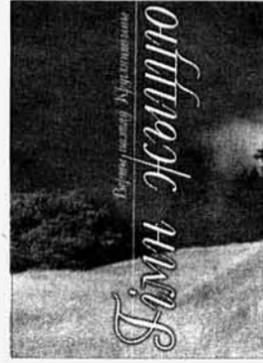
— Добра, але тады ты памажы мне, тату, бабулі. А ты нібыта чакаш, пакуль што-небудзь будзе зроблена не так, а потым усім дэманструеш, якая ты правільная...

М-да... Што ж, прымаю да ведама. Як згаварыўшыся з Макарэвічам, на апошніх старонках кніжкі Мушынская нарэшце ўзвышаецца да сучаснай дзіцячай тэматыкі і выдае "на-гара" наўздзіў цікавую казку "Калі прыляцелі іншапланецяне". Вызначаюцца тут сваёй адметнасцю і малюнкамі П. Драчова...

І ўсё ж, як казаў адзін з герояў знакамітай савецкай камедыі "Карнавальная ноч": "Есть ли жизнь на Марсе, нет ли жизни на Марсе?" — справа дзесятая. Галоўнае, каб можна было жыць на Зямлі. Зрэшты, па апошніх дадзеных, і на Марсе як быццам бы вада ёсць. Што й казаць, "аш два о" паўсюль хапае. А вось з каштоўнымі (бліскучымі!) мінераламі складаней...

Маленькія чытачы ў адрозненне ад сваіх дарослых аўтараў падобную адсутнасць заўважаюць адразу ж...

Здаецца, яшчэ і года не прайшло, як на старонках "ЛіМа" я палемізаваў з Уладзімірам Цішуровым наконт цяжкасцяў з выданнем кніжак у правінцыі. Вядома, У. Цішуроў найперш турбаваўся за сябе, але не забыў упомніць і пра сваіх калегаў, ужо нябожчыкаў, вершаваную спадчыну якіх таксама ніхто на той час выдаваць не рупіўся. Гаворка вялася пра паэту з Кругляншчыны Міхася Кушнярова і Уладзіміра Кунцэвіча. Аднак, дамогшыся матэрыяльнай падтрымкі праз вядомага земляка-дэпутата, Цішуроў усё ж выдаў некалькі сваіх зборнікаў, і я ў тым артыкуле раіў яму падобным чынам паспрыць выхад у свет літаратурнай спадчыны і ўпомненых ім мясцовых літаратараў...

Вершы паэту Кругляншчыны.

"Гімн жыццю" (Мінск, выд-ва "Белпрафранс", 2003г., укладальнік З. Міпешчанка, рэдактар А. Зьмітровіч, 1000 экз., кошт 1810).

І вось — года не прайшло... як выйшаў калектыўны зборнік паэту Кругляншчыны. З твораў (на самым пачатку кніжкі) М. Кушнярова і У. Кунцэвіча. Але чамусьці без вершаў самога У. Цішурова (магчыма, ён ужо залічаны да "мэтраў"?!) і без яго ўдзелу ўвогуле (пра тое прынамсі ў кніжцы не пазначана).

Ды хіба справа ў Цішурове? Справа ў выданні. А цымус — у самой паэзіі... І цікавыя вершы ў зборніку сустракаюцца. А ёсць і проста таленавітыя. Асабліва шмат такіх радкоў і запамінальных строф у вершах У. Кунцэвіча. Да прафесіяналізму былому настаўніку роднай мовы было зусім блізка:

О, колькі ў голасе нюансаў,
 самому хочацца спяваць...

І гэтулькі шчаслівых шанцаў
 Прыроды голас пераняць!

Здольнасці і магчымасці былі, ды, на жаль, лёс распарадзіўся інашым чынам. Вылучаюцца метафарычнасцю і эмацыянальным напружаннем і вершы школьнай бібліятэкаркі Святланы Вадап'яна.

Шмат вершаў у зборніку пра любоў да сваёй малой бацькаўшчыны і мацярынскай мовы. Ёсць удалыя і не вельмі. Але ці трэба тут крытыкаваць аўтараў з правінцыі, што як могуць захоўваць і берагуць нацыянальны ўклад жыцця, культуру і мову свайго народа?.. Гэтаму можна толькі парадвацца.

Нечакана і прыемна было ўбачыць на старонках зборніка вершы сваёй зямлячкі Ліі Роднай (Наталлі Ніканчук), з якой капісць жыў у суседніх вёсках і вучыўся ў адной школе. Прачулым яе вершам і хачу завяршыць гаворку пра гэты зборнік:

Аб адзіным прашу, аб адзіным малю:
 Не пакінь у хвіліну адчаю адну.
 Калі кіне зіма на зямлю белы пух,
 Не хавай ад мяне цеплыню сваіх рук.
 І на ранішнім золку, і ў студзёнай імжы
 Сваім сэрцам вялікім мяне абхіні.
 Аб адзіным прашу, аб адзіным малю:
 Не згубі чысціню майго слова

"ЛЮБЛЮ".

Выходзіць з 1932 ГОДА
 У 1982 годзе
 ўзнагароджаны ордэнам
 Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
 КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
 БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
 ГАЛУБОВІЧ,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
 намеснік
 галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —
 адказны сакратар.

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
 вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
 рэдактар — 284-6673
 намеснік галоўнага
 рэдактара — 284-4404
 адказны
 сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-7965
 пісьмаў і грамадскай
 думкі — 284-7965
 літаратурнага
 жыцця — 284-7965
 крытыкі
 і бібліяграфіі — 284-7965
 паэзіі і прозы — 284-7965
 музыкі — 284-8153
 тэатра, кіно — 284-8153
 выяўленчага
 мастацтва — 284-8153
 карэктарская — 284-8091
 бухгалтэрыя — 284-6672
 Тэл./факс — 284-84-61

Электронны адрас:

e-mail: minsk@lim.by

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыі

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і вёрстка
 камп'ютэрнага цэнтра
 РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
 па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
 унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,

пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1650

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк

03.02.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі

Рэспублікі Беларусь

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ 196

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Я ўжо аднойчы набраўся нахабства і "палез" не ў сваю справу — напісаў пра дзіцячыя кніжкі сваіх добрых знаёмцаў. І не займаю задавальнення ні з аднаго боку...

Васіля Макарэвіча я таксама добра ведаю, найперш як паэта. Час ад часу ў літаратурных кулуарах называюць яго пошпатам не інакш як "беларускім Маякоўскім". Пэўна таму, што пераважную большасць сваіх вершаў ён напісаў знакамітай "лесвічкай", у стылі паэты — "горлана і гаваря". І вершы ў абодвух — задоўжаныя, як для ганарара, прабаваюцца за іронію. Аднак жа, будзем шчырымі, выдаюцца й выдатныя. Уласна я маракую, што як паэта Васіля Макарэвіча наша крытыка недаацаніла... Бог ёй суддзя, і мне таксама.

І вось Васіль Сцяпанавіч выдаў кніжку вершаў і казак для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Што сказаць? Кніжка правільная, як з ідэйна-выхаваўчага боку, так і з боку паэтыкі. Ёсць рытм, рыфма (а ў Васіля яна як ні ў кога з нашых паэтаў выбітная!), ёсць калізія і нават такі-сякі сюжэт... Аднак усё гэта дыдактычна і залішне відавочна. Хацелася б нейкага тэмства альбо на крайні выпадак фантастычна-летуценных асацыяцый... Няўжо школьніку пачатковых класаў прыдадуцца аднастайна разважальныя шматстрофныя вершы пра звяроў і прыроду?.. Хоць, стоп! — наастанку ўсё ж В. Макарэвіч грывуць дзвярыма, і не толькі дзяцей разбудзіў, а нават мяне змусіў лыпнуць ссоненымі вейкамі над заключнай старонкай ягонай кніжкі:

Ці чулі: у паводку лінь
 Паперавярнуў на рэчцы млын?
 Званок у вучняў проста з рук
 Апоўдні выхаліў жаўрук.
 Спяваў мядзведзь. І нават драч
 Іграў у жыцце, як скрыпач.

Бо наўрад ці разавілі б ад здзіўлення раты Васілевы дзеці (ці ўнукі), прачытаўшы, да прыкладу, такія пасажы з двух суседніх яго вершаў, "Ліпа" і "Вуда":

Сказаць ці хопіць духу,
 Што ліпа ля сяла

Г.В. СІНІЛА.

"Біблія як феномен культуры і літаратуры" (духоўны і мастацкі свет Торы, Кніга Быцця; Мінск, выд-ва "Беларуская навука", 2003г., рэдактар І. Дзмітрыенка, 1500 экз., кошт 5230).

"Латвінская прымаўка гаворыць: "Habenť sua fata libelli" ("Кнігі маюць свой лёс"). Гэта так, але ёсць кнігі, якія не толькі маюць свой асаблівы лёс, але і самі становяцца лёсам, вызначаюць шляхі цывілізацыі і культуры. Да такіх найвялікшых кніг у гісторыі чалавецтва належыць Біблія — Першакніга еўрапейскай цывілізацыі."

Гэткімі словамі распачынаецца кніжка Галіны Сінілы, якую б не мяне "легалізаваць", вядома, а людзям больш дасведчаным у тэалогіі і з намаленым у сабе ўнутраным біблейскім духам...

Аднак жаданне давесці шматлікім прыхільнікам Слова пра выхад падобнага выдання ў Беларусі ўзяло верх над маім дылетанцтвам. Што ж, выпаведаным грэшнікам ды прабаўчыца Воляю Яго.

Як вядома, Біблія з'яднала тры монатэістычныя рэлігіі — іудаізм, хрысціянства ды іслам. У гэтай кніжцы гаворка вядзецца пра філагалію, філасофію і культуралогію тэкстаў Торы — Пяцікніжжа Майсеева, першай кніжкі біблейнага канону — Кнігі У-Пачатку (Кнігі Быцця). І гэта толькі першая частка працы над тэкстамі ўсёй Бібліі Г. Сінілы. Другую частку найбольш нецягпільныя чытачы маюць неўзабаве прачытаць у часопісе "Наша вера", дзе аўтарка друкавала і першую частку сваёй кніжкі.

Пра Біблію "працягваюць спрачацца і яе працягваюць вывучаць навукоўцы, спрабуючы выявіць за часам вельмі стракатай тканінай паданняў гістарычныя рэаліі", — піша ў заключнай аўтарка.

А мне, па наўнасці душы сваёй, здаецца, што з кожным новым часам усё больш пра-

гматычнае навуковае, мякка кажучы, тлумачэнне Бібліі тлумачыцца і неўпрыкмет разбурае сакральную таемнасць самой Веры... Зрэшты, Богам дадзены чалавеку розум і ёсць рухавіком зямноў эвалюцыі (альбо набліжэннем да Апакаліпсіса?)

Як піша ўжо напрыканцы кніжкі аўтар: "...Мы перагарнулі апошняю старонку Кнігі Быцця, каб зноў і зноў вяртацца да яе пачатку і каб зразумець — гэта толькі Пачатак, толькі Пралог — вельмі велічны, але Пралог — Біблія."

Пасля смерці Іосіфа прыходзіць фараон, які забыўся на ўсё добрае, што зрабіў Іосіф для зямлі Егіпецкай. І хутка страшэнныя кары абрынуцца на сыноў Іосіфа, на нашчадкаў Ізраіля. Але гэта — ужо крыху іншая гісторыя..."

Вось толькі ці робіць чалавецтва высновы са сваёй драматычнай гісторыі? Хочаце ведаць — чытайце Кнігу Кніг да канца... Не забываючы і на навуковы тлумачэнні яе тэкстаў, калі, вядома, вашай душы менавіта таго досведу і нестасе...

Шаноўныя чытачы, усе гэтыя кніжкі вы можаце набыць у "КНИГАРНІ ПІСЬМЕННИКА", (Мінск, вул.Казлова, 2).